

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Náboženství a politika Rudolfa II. Habsburského.

The religion and politics of Rudolf Habsburg II.

Vedoucí práce:
ThDr. Jaroslav Hrdlička

Autor:
Vadim Butakov

Praha 2014

Anotace

Tato práce se zabývá obdobím vlády Rudolfa II. Habsburského a především politickou a náboženskou situací od nástupu Habsburků na českém trůně až po Bílou horu. Snažil jsem se popsat trnitou cestu české šlechty k České konfesi, která umožňovala českému obyvatelstvu náboženské svobody a její pokračování až do vydání Rudolfova Majestátu. Popisoval jsem také jeho důsledky na náboženský život obyvatelstvo.

Anotation

This dissertation focuses on the Rudolf's II. Hapsburg's governing period. Above all political and religious situation since the Hapsburg's ascended the throne up till the battle at the Bílá hora. I was trying to describe this thorny journey of the Czech aristocracy to the Czech confession, which allowed religious freedom for Czech population and it's continuance up to Rudolf's majesty was published. I also tried to describe the consequences of the majesty on the population.

Klíčova slova

majestát, konfese, církev, císař, Bíla hora, reformace

Keywords

Rudolf's majesty, Czech confession, church, reformation, emperor,

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 1.05.2014

Vadim Butakov

Poděkování

V první řadě bych chtěl poděkovat za rady, vedení a poskytnutí odborné literatury ThDr. Jaroslavu Hrdličkovi a také mé snoubence, která celou dobu stála po mém boku.

Obsah

Úvod.....	6
1.Doba před nástupem Rudolfa II.....	7
2. Mládí a dospívání.....	14
2.1.Výchova ve Španělsku.....	14
2.2. Cesta na trůn.....	20
3. Náboženská situace v Čechách.....	28
3.1. Království české před Majestátem.....	28
3.2.Nejdelší sněm v českých dějinách.....	38
3.3. Nové uspořádání Čech.....	52
Závěr.....	58
Rudolfův Majestát.....	60
Seznam literatury.....	67

Úvod

Za téma diplomové práce jsem si vybral období druhé poloviny 16. století zejména proto, že se jedná o důležitou dobu v naší historii. Po nástupu katolické dynastie Habsburků na český trůn začíná nový souboj nekatolické šlechty o její náboženská práva. Ve své práci bych chtěl popsat dlouhou cestu českých stavů k České konfesi přijaté Maxmiliánem II. v roce 1575, jejímž přijetím otevřel panovník cestu na trůn pro svého syna Rudolfa II. Habsburského. Ve své práci bych chtěl také popsat nejdelší sněm v českých dějinách, vydání Rudolfova Majestátu a jeho důsledky na celé české soustátí. Je to období, kdy české království dosáhlo značného politického i kulturního vzestupu. Je to též poslední období velké silné šlechty a poslední slávy Prahy, jež končí úpadkem státu po bitvě na Bílé hoře.

První část mé práce je zaměřena na dobu před nástupem Rudolfa II. Zde jsem nastínil stav českého království, postavení nekatolíků v Čechách a boj o Českou konfesi. Abych čtenáře seznámil s tehdejší politickou a náboženskou situací, je také důležité je seznámit s výchovou a vladařskými začátky Rudolfa II. Ve druhé části jsem se snažil popsat průběh zápasu o Majestát a komplikace, které ho doprovázely.

Moje práce zahrnuje popis náboženské a politické situace v Čechách, od druhé poloviny 16. století, až po Bílou horu. Pro práci jsem použil odbornou literaturu, slovníky a některé vydané historické prameny.

1. Doba před nástupem Rudolfa II. na český královský trůn

Historie a politika střední Evropy ve druhé polovině 16. století byly vždy psány s ohledem na válku, která následovala. Jsou proto často závislé na oficiálních verzích výkladu té či jiné strany konfliktu, které se staly běžnou součástí katolické, nebo protestantské propagandy. Zajímavé je, že těmto hodnocením často chybí vhléd do politických a náboženských zápasů druhé poloviny 16. století.

Období nástupu Habsburské dynastie přináší do české společnosti kosmopolitnost, která zde dříve nebyla. Je to čas dějin, kdy se kultura střední Evropy doširoka otevřela svým západním a jižním sousedům a tyto vlivy se staly hlavním podnětem k vlastní tvůrčí aktivitě. Pohled na toto období by byl nesprávný, pokud bychom oddělovali náboženské otázky od politických. To nelze činit v průběhu celého vývoje Evropy. České dějiny jsou za vlády Habsburků nesený střety katolíků a kališníků.¹

Habsburkové se hlásili ke katolické církvi, ale jejich osobní víra šla různými cestami. Ferdinand I. byl v mládí vychováván Erasmem Rotterdamským, jiný postoj měl vůči mírným stoupencům reformace Maxmilián II. a zcela jinak byl ve víře naladěný Rudolf II., jenž vyrostl v přísně katolickém ovzduší španělského dvora. Na rozdíl od panovníků bylo obyvatelstvo většinou nekatolického vyznání. Za vlády prvních Habsburků proběhla částečná konverze převážně vyšší šlechty.²

---

¹ Evans Robert, *Rudolf II a jeho svět* (1997) Praha: Mladá fronta, 1997. s. 21-29.

² Odložilík Otakar, *Nástin československých dějin* (1946) Praha: Beaufort. s. 60.

Nová dynastie nastoupila jako katolická a jejich vláda byla vždy spojena s touto církví. Zde se nejednalo jen o otázku osobní zbožnosti, nebo o rodinnou tradici, ale o celkovou politiku. Habsburkové vždy stáli na straně Vatikánu a jejich počínání se odvíjelo vždy podle zájmu katolické církve. Podporovali některé římskokatolické řády, zejména Jezuitský, který se stál nástrojem jejich politiky.

Jestliže ve Španělsku byla církev od samého počátku jednotná a monarchie tvořila jediný společný celek, tak ve střední Evropě byla situace úplně jiná. Soustátí, které vzniklo v roce 1526 bylo velmi nesourodé. Zde se křížily zájmy jednotlivých zemí o jejich postavení.

Postavení římskokatolické církve v Čechách bylo složité. Církev sice měla právní záruky pro svůj život a mezinárodní vazby, ale postavení katolíků u nás bylo komplikované. Až po neúspěšné vzpouře nekatolíků v roce 1547³ Ferdinand I. obnovil pražské arcibiskupství a povolal Jezuity do Prahy. Rudolf II. obnovil nunciaturu v roce 1581.⁴ Habsburkové také spoléhali na podporu významných katolických rodů v zemi: Rožmberků, Pernštejnů, Lobkoviců. Katolická církev přesto měla málo stoupců v zemích koruny české a početně zahrnovala nanejvýš 10 % obyvatel.⁵

Na Moravě byla katolická strana silnější díky vlivu olomouckých biskupů, ale ani tady ani zde, ani v Čechách nejevil katolicismus žádné výraznější známky bojovnosti. Hlavním důvodem této zdrženlivosti byla snaha o mír mezi kališníky a katolíky. K tomuto stanovisku se hlásil hlavně císař Ferdinand. Usiloval o to, aby koncil tridentský realizoval reformu církve. Koncil ale formuloval dogmata katolické víry tak, že jakákoli shoda mezi katolíky a nekatolíky byla do budoucna nemožná.

---

³ Thomson S. Harrison, *Czechoslovakia in European History (1943)* New Jersey: Princeton New Jersey. s. 62.

⁴ Burian Ilja, *Rudolfův Majestát (1984)* Praha: ČCE s. 9.

⁵ Evans Robert, *cit. dílo (1997)* s. 50.

Mnohem slabším počtem než utrakvisté byla Jednota bratrská, jejíž politický a kulturní význam postupně rostl. Ve druhé polovině 15. století to byla mírumilovná společnost věřících, jež se řídila příkazem lásky a záslužnosti utrpení. Jednota bratrská v 16. století již byla vlivnou náboženskou stranou, ke které se veřejně hlásili páni a rytíři. Dbala o budování škol i o výchovnou a vědeckou činnost. V této době si dotvářela i své věroučné principy.

V 16. století opětovná pronásledování Jednoty bratrské nezabránila jejímu vzrůstu, ale donutila část jejich členů k odchodu na Moravu, do Prus a Polska. Velmi aktivně se však rozvíjela na Moravě, kde měla lepší podmínky pro život.⁶

České země byly nejlidnatějším a nejdůležitějším celkem ve střední Evropě. Ve Ferdinandově politické linii hrály důležitou roli. Elity Čech vůči panovníkovi zachovávaly odstup. V českých zemích hrála roli politická práva stavů a jejich tradic. Velmi důležitá byla i otázka náboženských svobod. Další problém, který museli Habsburkové řešit se netýkal přímo Čech, ale finančně vyčerpával celé soustátí. Jednalo se o války s Turky.

Vláda Habsburků v Čechách je spjata s Prahou. Město se mohlo pyšnit nedávnými přestavbami Pražského hradu Vladislavem Jagellonským. Praha byla společenským a politickým centrem největšího celku v monarchii. To vedlo již Ferdinanda I. k myšlence o přesunu centra monarchie do Prahy.⁷

Po smrti Ferdinanda I. v roce 1564 nastupuje na český trůn jeho syn Maxmilián II. Stává se nejen českým a uherským králem, ale i vládcem Říše. Jádrem zemí, nad nimiž vládne, zůstávají nadále země Koruny české. S jeho příchodem byly spojené velké naděje a očekávání kališníků, kteří u něho očekávali v náboženských otázkách mnohem vřelejší postoj, než u jeho otce.⁸

---

⁶ Pekař Josef, *Dějiny československé (1991)* Praha: Akropolis. s. 91-92.

⁷ Evans Robert, *cit. dílo (1997)* s. 48-50.

⁸ Vorel Petr, *Velké dějiny země Koruny české (2005)* Praha: Paseka. s. 255-260.

První léta jeho vlády jsou charakteristická vzestupným tlakem katolické církve na všechny nekatolické směry u nás.⁹ Nový král však neměl vladařskou ráznost svého otce. Proto se náboženská situace v zemi nijak nezměnila. Jeho vytrvalý odpor proti snahám Jednoty bratrské a novoutrakvistů o dosažení svobody pro jedno i druhé vyznání přivedl na konec obě tyto náboženské strany k tomu, že se sjednotily k společnému postupu v boji za náboženskou svobodu. Na sněmu v roce 1575 výsledku tohoto zápasu byl dán název Česká konfese¹⁰. Základem České konfesi posloužila augsburská konfese německých luteránů, ale přizpůsobená podle českých tradic a přijímání podobojí.¹¹

Maxmilián se přes své sympatie k umírněnému luteranismu nikdy oficiálně nehlásil a formálně jako všichni ostatní Habsburkové byl katolíkem. Vzdělaný král neskrýval některé vážné výhrady k ideově rozvrácenému katolicismu a ve druhé polovině padesátých let se citelně přiblížil umírněnému protestantismu, jaký hlásal německý humanista Filip Melanchthon.¹² Za jeho vlády si nekatolíci vymohli určitá práva a náboženská tolerance se stala společenskou normou pro život v celé české společnosti. Je zřejmé, že s reformačním hnutím do jisté míry sympatizoval, ale nikdy to veřejně nepřiznal.¹³

Do dnešní doby zůstává otázkou, do jaké míry byl Maxmilián ochoten proměnit své sympatie v politický program a učinit nekatolíkům v monarchii větší ústupky. Nábožensko-politickou situaci v monarchii se snažil vyvažovat. Na jedné straně nepřitvrdil katolickou ofenzivu. Na straně druhé povolil augšpurskou konfesi v rakouských zemích v roce 1568. Toho se nedočkali stavové v Čechách a cítili se proto ve svých nadějích zklamání.

---

⁹ Burian Ilja, *cit. dílo (1984)* s. 8.

¹⁰ Česká konfese je vydána: České vyznání, in: Čtyři vyznání, KEBF, Praha 1951, s. 265-306.

¹¹ Krofta Kamil, *Malé dějiny československé (1931)* Praha: Novočeská bibliotéka. s. 54.

¹² Pánek Jaroslav, *Petr Vok z Rožmberka (2012)* Praha: Vyšehrad. s. 49.

¹³ Vorel Petr, *cit. dílo (2005)* s. 260-270.

I přes sympatie k umírněnému luteranismu habsburská idea vytvořit silný katolický tábor, v jehož čele stane, byla významná i pro Maxmiliána. Pokud nechtěl navodit rozdělení monarchie, musel se jí podřídít. Jakékoli ústupky vůči nekatolíkům přijal jen proto, aby zajistil vnitřní pevnost státu.

Znovuzrození českých stavů po jejich porážce roku 1547 činilo Maxmiliánovi velké problémy v celém soustátí. V ostatních zemích sledovali vývoj v Čechách, aby mohli využít každé slabosti panovníka. Čeští stavové neskrývali své odhodlání obhájit všechny své svobody a to včetně svobody náboženské. Proto Maxmiliánova vláda vrcholí v Čechách velkým zápasem o uznání České konfese.¹⁴ Stavové se však dočkali jen ústního slibu, že císař nebude nijak překážet jejich náboženství. Tímto slibem nedosáhli stoupenci ani plné svobody, ani rovného práva s katolíky, ale jen toho, že byli tolerovaným náboženstvím.¹⁵ I v Maxmiliánově vladaření hrála významnou roli Praha. Maxmilián trvale nepobýval ve Vídni. Se svým dvorem se přesouval podle aktuální politické situace mezi městy zemí, kde vládl. Praha se stávala častějším místem jeho politického vládnutí. Na další půlstoletí se postupně stala geografickým centrem soustátí, kde přímo vládl římský císař. To, k čemu směřovali Ferdinand I. i Maxmilián II., dokončil v roce 1583 Rudolf II. Tento důležitý krok povznesení Prahy nebyl svévolným aktem mladého vladaře, ale logickým vyústěním dlouhodobého vývoje habsburského soustátí.¹⁶

S rostoucí oblibou Prahy u Habsburků měnily se i národnostní poměry v Čechách. Německé šlechtické rody, které se začaly usazovat v Čechách, přinášely s sebou svůj jazyk i tradice. Časem některé tyto rody v zemi zdomácněly, sblížily se s českou šlechtou politicky a nábožensky. Jiné si však zachovávaly svůj odlišný ráz.¹⁷

---

¹⁴ Janáček Josef, *Pád Rudolfa II. (1995)* Praha: Brána. s. 9-16.

¹⁵ Krofta Kamil, *cit. dílo (1931)* s. 54.

¹⁶ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *Dějiny Rakouska (2010)* Praha: Lidové noviny. s. 244.

¹⁷ Krofta Kamil, *cit. dílo (1931)* s. 57.

Klidné časy vlády Maxmiliána II. se změnily, když turecký sultán Sulejman I. po dvaceti letech příměří změnil své plány a po ovládnutí území střední Asie se rozhodl přesunout své vojsko do Evropy. V roce 1566 vyslal z Cařihradu své vojsko do Uher. V tu dobu se říšský sněm scházel jen zřídka a jeho rozhodnutí nemělo velký význam. Účastníci Augsburského sněmu přesto schválili vysoké daně určené k vyzbrojení říšského vojska.

I český zemský sněm se financováním společné obrany začlenil do protiturecké ofenzivy. Držitelé pozemkového majetku měli táhnout se svým králem osobně, nebo za sebe poslat rovnocennou náhradu. Nehledě na obrovské náklady skončilo uherské tažení rozčarováním. Maxmilián získal pověst nerozhodného velitele. Výprava skončila smrtí Sulejmana I. a jeho vojsko se stáhlo zpět. Maxmilián s novým sultánem uzavřel mír a křesťanské vojsko tak ani jednou nevstoupilo do přímé bitvy s Turky.¹⁸

Císař na svém dvoře shromažďoval kolem sebe velké množství učenců, kteří pocházeli z celé Evropy. K nejvýznamnějším patřili kartograf Wolfgang Lazuis, generál Lazarus Schwendi, botanik Clusius nebo bibliotékář Hugo Blatius. Maxmilián navázal živé spojení mezi učiteli a umělci z Nizozemska a vytvořil tak základ pro Rudolfův dvůr.¹⁹ Hospodářství země nebylo přímo zasaženo válkou s Turky a volně se rozvíjelo. Šlechta, která už v jagellonské době začala shromažďovat majetek, stále bohatla. Na místo starých sídel si na venkově budovala honosná renesanční sídla. Přestavby svých sídel realizovali i příslušníci rytířského stavu.²⁰

V tomto období dochází k vymírání významných českých panských rodů. Páni z Hradce vymřeli v roce 1604, Rožmberkové v roce 1611 Petrem Vokem, Pernštejní v roce 1631. Aktivně katolickou církev rozšiřovali nekatoličtí konvertité, jako např. Vilém Slavata nebo, bohatý moravský šlechtic Karel

---

¹⁸ Vorel Petr, *cit. dílo* (2005) s. 270-285.

¹⁹ Evans Robert, *cit. dílo* (1997) s. 148-152

²⁰ Odložilík Otakar, *cit. dílo* (1946) s. 63-64.

z Lichtenštejna. Sňatky českých katolických magnátů se Španělkami i povzbuzování nunciů a jezuitů posilovalo bojovnost katolické menšiny. Některé katolické vrchnosti začaly nutit své poddané ke katolicismu.²¹

V polovině sedmdesátých let 16. století zdravotní stav Maxmiliána nebyl nejlepší, proto se snažil zajistit následovnictví svým dědicům, tak jako jeho předchůdci. O arciknížeti Rudolfovi se obecně soudilo, že je určen pro španělskou korunu. Proto byl vychováván v duchu ortodoxního španělského katolicismu. Po narození dědice pro španělské království se Rudolf vrátil do srdce Evropy, kde se rychle seznámil s českým prostředím.

22. září roku 1575 česká šlechta zvolila českým králem Rudolfa II. Ten se měl chopit vlády až po otcově smrti. Rudolfovo říšské nástupnictví bylo potvrzeno i během jednání říšského sněmu v Řezně v říjnu 1575.²² Vlády nad celým soustátím se ujal po smrti Maxmiliána II. v roce 1576.²³

S nástupem Rudolfa II. přichází ve střední Evropě nové období. Mění se životní styl vyšších společenských vrstev, mravy a zvyklosti a i vztah k hmotným a duchovním hodnotám. Renesanční člověk se vymaňoval z trpného podřízení osudovosti a křesťanskou pokoru spojoval se sebevědomou snahou rozvíjet vlastní tvořivé síly. V epoše renesance si člověk znovu naléhavěji uvědomoval své zvláštní postavení ve světě jako bytost obdařená duchem i rozumem a všechny radosti i trápení svého lidství vyjadřoval v myšlenkách humanismu.²⁴

---

²¹ Pekař Josef, *cit. dílo* (1991) s 94.

²² Vorel Petr, *cit. dílo* (2005) s. 285-302.

²³ Rozkošný-Schoppe, R. II. In Ottův slovník, *Dvacátý druhý díl* (1904) Praha: Ottovo nakladatelství. s. 67.

²⁴ Urban Otto, *České a Slovenské dějiny do roku 1918* (1991) Praha: Svoboda, 1991. s. 92-93.

2. Mládí a dospívání

2.1. Výchova ve Španělsku

Rudolf II. se narodil 18. července roku 1522 jako nejstarší dítě ze stejného politického sňatku, jako jeho ostatní sourozenci.²⁵ Tak jako i ostatní děti narozené ze vznešených rodičů, měl Rudolf své osobní služebnictvo a vlastní chůvy. Není přesně známo, kdo a jak mladého prince vychovával v útlém věku, ale víme, že vyrůstal v kolektivu mladších sourozenců do pěti až šesti let, než se musel podrobit novým formám výchovy odpovídající jeho postavení.²⁶ Manželství Maxmiliána a Marie bylo velmi plodné a přineslo Rudolfovi několik bratrů a sester. Nejmilejší byl Rudolfovi bratr Arnošt, se kterým později stráví několik let svého života ve Španělsku. Velkou roli v životě Rudolfa II. zahraje mladší bratr Matyáš, kvůli němuž se stane něco, s čímž nikdo nepočítal a stavové toho následně využijí a přinutí Rudolfa II. podepsat Majestát.²⁷

Do způsobu Rudolfovy výchovy zasahoval jeho dědeček Ferdinand I. Ten svěřil mladého prince do rukou Jezuitů. Také jeho matka Marie se velmi obávala toho, že liberální manžel nebude u svých dětí dbát na výchovu v katolickém duchu a sympatie k reformaci může promítnout do výchovy dětí.²⁸ Velký spor mezi rodiči způsobil Maxmiliánovo rozhodnutí svěřit Rudolfa a jeho bratra Arnošta do péče luteranismu otevřeného zkušeného pedagoga dr. Jiřího Muschlera.

Infantka Marie si často stěžovala svému bratrovi Filipovi na částečnost katolické výchovy svých dětí, a to i přes to, že Muschler už byl dávno uznán katolicky ortodoxním a zachoval si i své postavení na univerzitě. Další osobnost,

---

²⁵ Vorel Petr, *cit. dílo (2005)* s. 68.

²⁶ Janáček Josef, *cit. dílo (1995)* s.18-21.

²⁷ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo (2010)* s. 244.

²⁸ Thomson S. Harrison, *cit. dílo (1943)* s. 62.

kteřá se Marii velmi pŕiĉila, byl dvorní kazatel John Sebastian Pfauser,²⁹ jenŕ byl ĉlenem reformaĉního hnutí a pŕosobil jako pŕostředník mezi nekatolíky a následníkem trŕnu a umožňoval jejich vŕměnu názorŕ na neveřejné úrovni.

Rudolfŕv otec se snažil dle tradic Habsburského rodu dát dĕtem katolickou vŕchovu. Nedával ani v nejmenším najevo, ŕe by chtĕl svŕm synŕm dát jiné vzdĕlání, neŕ bylo tŕeba, neboť si byl dobŕe vĕdom toho, jak velký pŕoblĕm by tŕm vznikl, pokud by protestantský vliv narušil katolickou vŕchovu dĕtí. Odmítal však nenávistné projevy katolického fanatismu a nechtĕl jimi ovlivňovat své dĕti.

Marie si byla dobŕe vĕdoma politické a náboŕenské situace ve Vídni a náklonností manŕela k reformnímu náboŕenskému hnutí a nehodlala pŕipustit jeho vliv na Rudolfa. Zaĉala tedy hledat pomoc u Filipa II. i Ferdinanda I. Ti pak ve vŕchově dĕtí sehráli velmi dŕležitou roli.

V roce 1562 Filip II. oficiálně nabídl Maxmiliánovi moŕnost vŕchovy jeho dĕtí ve Španĕlsku, neboť království zŕstalo bez dĕdice. Filipŕv syn byl duševně nemocný a naprosto neschopný vládnout, další potomek byl levoboĉek. Moŕnost získat španĕlskou korunu byla natolik lákavá, ŕe Maxmilián s touto nabídkou souhlasil. Zatímco matka o jeho rozhodnutí naprosto nepochybovala, otec po celou dobu pŕíprav synŕ k odjezdu mĕl o této cestĕ jisté pochybnosti.

---

²⁹ John Sebastian Pfauser (1520-1569), luteránský teolog.

Po dvou letech příprav mladí Habsburkové odcestovali do Španělska v doprovodu svého nového pedagoga dr. Jana Tonnera z Trubache, hofmistra Adama z Dietrichštejna a dalších 370 osob z urozeného a neurozeného služebnictva. Celá delegace vyrazila do Itálie 8. listopadu 1563 a odtud na šestnácti galérách do Španělska podél evropského pobřeží. 17. března roku 1564 připluli do Barcelony a poprvé se osobně setkali s Filipem II..

Přizpůsobit se místnímu prostředí bez pomoci členů královské rodiny bylo pro oba prince velmi těžké. Dostali se do prostředí, jež jim bylo cizí a do státu, o kterém každý z rodičů mluvil z různého úhlu pohledu. Jestliže matka popisovala kladně vytříbenou španělskou aristokracii, obdivuhodnou kulturu a mravy katolické církve, otec byl jiného názoru. Naštěstí všechny překážky pomáhala princům překonat mladší sestra Filipa II. a vdova po portugalském králi královna Juana.

Nejdůležitější postavou španělského královského dvora byl samozřejmě Filip II. Sám Rudolfa s bratrem pozval do země a uvědomoval si důležitost jejich začlenění do života španělského dvora. Pocházeli sice z chudší a méně významné větve Habsburků, přesto Filip počítal s potenciálním nárokem jednoho z bratrů na španělskou korunu a jednal s nimi tedy jako s členy vládnoucí dynastie.

Filip se snažil vložit do myslí dětí všechny cíle habsburské politiky. Nehledě na to, že budoucnost princů byla nejistá, král doufal, že jejich výchova ve Španělsku zanechá velké stopy v jejich dalším životě.³⁰

Princové byly ohromeni bohatstvím španělské říše. Účastnili se všeho velkolepého dění na dvoře španělských králů. V průběhu jejich pobytu začal Filip budovat nové sídlo králů, jaké nemělo v Evropě obdoby. Působení španělských vlivů se nemohli ubránit, ale Španělsko na ně nepůsobilo jen jednoznačně

---

³⁰ Janáček Josef, *Rudolf II. a jeho doba (1997)* Litomyšl: Paseka. s 34-37.

příznivě, neboť byli do tohoto prostředí přesazeni již příliš pozdě, aby s ním mohli splynout.³¹ Nakolik se stal Rudolf díky španělské výchově horlivým katolíkem zůstává otázkou, nicméně byl zcela jistě mnohem méně tolerantnější vůči protestantům, než jeho otec.³²

Rudolf v politické stavbě státu Filipa II. nejvíce oceňoval zákon o neomezené panovnické moci, v níž Habsburkové ve střední Evropě mohli jen doufat. Na rozdíl od španělského krále neustále zápasili se stavy o vladařská práva. Toto pojetí panovnického postavení a moci Rudolfovi velmi imponovalo a zanechalo v něm mnohem hlubší stopu, než řada státnických pouček, které se mu snažili vštípit učitelé.³³

Rodiče byli obeznámeni s výchovou svých dětí hofmistrem Adamem z Dietrichštejna, který jim pravidelně posílal zprávy. Hojně psal o postupu vzdělání, o Rudolfových pokrocích, o výtečných schopnostech v lovu a jiných hrách. Nemůžeme však jeho svědectví brát objektivně, protože byl za děti zodpovědný jako jejich vychovatel a podle toho také posuzovali jeho schopnosti.³⁴

Příjemné prostředí, které pro prince vytvořil španělský dvůr na chlapce přesto působilo nepřirozeně a cize. Upjaté chování na katolickou církev působilo velmi nepřirozeně a lidé často pod běžnou lidskou maskou skrývali své skutečné problémy, a tak to možná i cítili princové.

Po smrti Ferdinanda I. v roce 1564, kdy Maxmilián II. získal královskou korunu, rozhodl se vrátit Rudolfa s bratrem zpět ze Španělska.³⁵ Cizí zkušenosti nebyly princům na škodu, ale museli se naučit zvyklostem tam, kde budou

---

³¹ Janáček Josef, *cit. dílo(1995)* s. 20-25.

³² Rozkošný-Schoppe, R. II. In Ottův slovník, *Dvacátý druhý díl (1904)* s. 68.

³³ Janáček Josef, *cit. dílo(1997)* s. 40.

³⁴ Tamtéž s. 38.

³⁵ Janáček Josef, *cit. dílo(1995)* s. 26.

v budoucnu vládnout.³⁶ Dlouhou dobu úsilí o návrat synů naráželo na překážky. Podle představ Filipa II. princové ještě nezískali potřebnou výchovu. Filipa podporovala i Maxmiliánova manželka. Matka potlačovala mateřské pudy jen proto, aby děti mohly zůstat co nejdéle ve Španělsku. Rudolf se podle představ matky měl vrátit jako přesvědčený katolík, odhodlaný hájit katolickou církev a její zájmy.³⁷

Maxmilián po roce 1566 stále naléhavěji žádal svého bratrance o navrácení dětí ze španělského dvora, ale Filip o tom nechtěl ani slyšet. O to horší byla situace s jeho vlastním synem Carlosem a také špatný stav jeho manželky Alžběty z Valois. O dva roky později se situace ještě víc zkomplikovala zatčením a přísnou izolací vlastního syna pro možné spiknutí proti Filipu II. Tím otec jednou provždy svého syna odepsal. Následník trůnu pak zemřel 24. července roku 1568. Pro prince ze střední Evropy se tím situace velmi změnila. Oba byli o krok blíže ke španělskému trůnu.

Pro zlepšení situace Maxmilián poslal s diplomatickým posláním Karla II. Štýrského, aby navrhl mírnější trest pro následníka Carlose, ale už bylo pozdě. Vyslanec měl jednat také o mírnějším postupu vůči povstání stavů v Nizozemsku. Hlavním tématem rozhovorů byl návrh návratu prince Rudolfa a jeho bratra Arnošta zpět do rodné vlasti.

Maxmilián už nebyl nejmladší a čím déle zůstávali synové ve Španělsku, tím více narůstalo napětí v Říši. Tato situace podryvala otcovskou autoritu a jeho vladařskou roli. Už byl nejvyšší čas seznámit Rudolfa, jako následníka Habsburské monarchie, s jeho povinnostmi doma. Zdravotní stav Maxmiliána se začal zhoršovat a otázka nástupnictví po něm nebyla stále vyřešena. Oba jeho synové byli vychováni v naprosto jiném politickém prostředí a nedostatečně se orientovali ve středoevropské politice.

---

³⁶ Buchmann Adolf. *Oesterreichische reichsgeschichte* (1904) Prag: Druck und Verlag von Rohlíček und Sievers. s. 233-234.

³⁷ Janáček Josef, *cit. dílo*(1995) s. 27.

Největší tlak na krále byl veden ze strany českých stavů, kteří požadovali, aby král ukončil pobyt princů ve Španělsku a považovali výchovu následníka Habsburského trůnu za protireformační a protistavovskou.³⁸ Císař v tom neviděl žádný problém, protože výchovu v tomto prostředí absolvoval i on. Jako mladík pobýval čtyři roky ve Španělsku společně s Vratislavem z Pernštejna, s nímž pak strávil velkou část svého života a procestoval s ním téměř celou Evropu.³⁹

Maxmilián částečně přijímal výtky stavů, kteří chtěli aby budoucí král byl vychováván v prostředí, kde bude vládnout. Nesouhlasil ale s tím, aby byl vychován pouze v Praze. Tím by potvrdil domněnky o bezmocnosti vůči svému bratrovi, který bez ohledu na Maxmiliána rozhodoval o osudech jeho dětí. Stavové si na sněmu v Praze v roce 1568 vynutili na králi slib, že přesídí Rudolfa do Prahy.

Problémy bratrance a politika ve střední Evropě Filipa II. nijak nezajímaly. Jeho hlavním cílem bylo vychovat si nástupce pro Španělsko. Proto přistoupil k Maxmiliánovi s další žádostí, aby mu vydal za výměnu Rudolfa dva své nejmladší syny a dceru Marii jako manželku. To pro Filipa znamenalo posílení naděje na přímého potomka a dědice španělského království. V roce 1570 se oba panovníci dohodli na podmínkách svatby, jež byla určena na 3. května v Praze v chrámu svatého Víta, a na výměně synů. Během obřadu se ženich nechal zastupovat Karlem II. Štýrským.⁴⁰ Toto manželství přineslo několik potomků. Pro Rudolfa však znamenalo mnohem menší šanci stát se španělským králem.⁴¹

---

³⁸ Janáček Josef, *cit. dílo*(1997) s. 40-44.

³⁹ Pánek Jaroslav, *cit. dílo* (2012) s. 237-238.

⁴⁰ Janáček Josef, *cit. dílo*(1997) s. 44-46.

⁴¹ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo* (2010) s. 244.

Přípravy na Rudolfův návrat se protáhly skoro na rok a teprve 28. května 1571 se oficiálně rozloučil s Filipem II. Velký důraz španělský král kladl na to, aby budoucí český panovník chránil katolickou církev a nedal si od nikoho zpochybnit svou víru jako jeho otec.

Společně s velikou španělskou flotilou, jež směřovala v čele Svaté ligy do středomoří bojovat s Turky, se bratři vypravili do Itálie. Naposledy byli ohromeni bohatstvím a leskem Španělska, které vypravilo proti Turkům dvě stovky lodí. 26. července 1571 je nevlastní strýc Juan d'Austira dopravil do Janova a princové se vydali do Vídně.⁴²

2.1. Cesta na trůn.

Ihned po návratu ze Španělska Maxmilián začal seznamovat Rudolfa s jeho budoucím prostředím. Pokud budoucnost prince Arnošta byla nejistá, tak jeho starší bratr už měl své směřování předurčeno přímočaře. Jako prvorozený syn měl nárok na všechny koruny po otci. Na rozdíl od Španělska se ve středoevropské monarchii otázka korunovace řešila se souhlasem stavů, kteří se podle platných zemských zákonů měli usnést, že přijímají následníka za krále. I přesto, že Ferdinand I. zabezpečil pro své potomky nárok na trůn pomocí smlouvy, situace se mohla kdykoliv změnit. Proto Maxmilián cestu na trůn pro Rudolfa pečlivě připravoval.⁴³

První Rudolfova cesta vedla do Uher, kde se očekával rychlý a hladký průběh korunovace. Stalo se tak na císařovo přání nejdříve v Bratislavě v září 1572 a potom v Pešti. Tato významná společenská událost proběhla velkolepě. Na pozadí velké oslavy se v nedalekém Krakově odehrávala mnohem důležitější událost.⁴⁴

---

⁴² Janáček Josef, *cit. dílo(1997)* s. 46-49.

⁴³ Tamtéž s. 32.

⁴⁴ Tamtéž s. 62-66.

Po vyměření polských Jagellonců roku 1572 panovník využil bohatých diplomatických zkušeností. Poselstvo císaře Maxmiliána se snažilo získat polskou korunu pro Habsburky, ale představa, že by Polsko bylo další zemí pod jejich vládou, byla naprosto nepředstavitelná, jak pro polské stavy, tak i pro nepřátele tohoto rodu.⁴⁵

Veškerá vyjednávání o polském království vedl císař sám se zástupci z české šlechty. V čele královského poselstva stáli Vilém z Rožmberka s Vratislavem z Pernštejna, kteří vyrazili do Polska s velkým doprovodem. Polští stavové s volbou nového krále nespíchali, a naopak se snažili vyvolat mezi kandidáty napětí a konflikty, aby prodloužili předvolební boj, tedy i období bez krále, a zajistili si tak ve státě větší vliv.

Rudolfova korunovace na uherského krále se konala 25. září v chrámě sv. Martina v Bratislavě. Uherské království bylo považováno za velmi cenné pro rozlohu, přírodnímu bohatství, doly na zlato, stříbro a měď. Prostředky vynakládané na ochranu pohraničí mezi Uhrami a Osmanskou říší však činily z Uher velmi problémové území. Svatoštěpánskou korunou, jež byla jeho první, se Rudolf pozvedl mezi evropské vladaře. Neuvědomoval si však, jak velkým břemenem vládá v Uhrách pro něho bude.⁴⁶

Před uherskou korunovací Maxmilián II. nevěnoval velkou pozornost přípravě Rudolfa. Vycházel z předpokladu nástupnického práva u Habsburků, což činilo z prince hlavního kandidáta na všechny habsburské koruny. Otec mezi bratry nečinil žádný rozdíl, a nic se v tom nezměnilo ani po korunovaci Rudolfa na uherského krále. Maxmilián se jim snažil dát stejný prostor ve společenském životě, i stejné možnosti k získání prvních vladařských zkušeností.

---

⁴⁵ Vorel Petr, *cit. dílo* (2005) s. 253.

⁴⁶ Janáček Josef, *cit. dílo* (1997) s. 66-70.

Jediná věc, která trápila Maxmiliána u synů, byla jejich přepjatá věrnost katolické církvi, již získali v průběhu španělské výchovy. Maxmiliánova manželka Marie zde však nepřipouštěla žádné kompromisy s nekatolíky, bez ohledu na politické důsledky a idea rekatolizace byla pro ni jedinou možnou cestou, i přes to, že mohla vyvolat vnitřní rozkol státu.⁴⁷ Marie byla ortodoxní katoličkou a snažila se o to, aby i kolem syna byli lidé smýšlející stejně. Proto dopomohla Marii de Lara, španělské šlechtičně svého dvora, provdat se za nejvyššího kancléře a rádce císařů Vratislava z Pernštejna.⁴⁸

Neustálý náboženský tlak z matčiny strany, vyvolal u Rudolfa opačnou reakci. Místo toho, aby dle španělské výchovy a nátlaku blízkých rozhodoval ve prospěch katolické církve, začal pochybovat o absolutní správnosti její věrouky a politiky Španělska.⁴⁹

Na konci sedmdesátých let 16. století se tlak z matčiny strany na Rudolfa začal ještě více stupňovat.⁵⁰ Sám Rudolf v této době již podléhal zvláštním změnám nálad. Byl i uzavřený vůči lidem kolem sebe, nejbližším rádcům a přátelům. Hrál v tom roli i vzor Filipa II. a jeho absolutistické politiky. Často se na tom podílel i přepych, v němž žil. O Rudolfa s bratrem se staralo 171 placených dvořanů a dalších 40, kteří měli nárok jen na jídlo a pití. Celkový účet činil 27 094 rýnských zlatých, tedy více než stála péče o samotného císaře.⁵¹

---

⁴⁷ Janáček Josef, *cit. dílo*(1995) s. 35

⁴⁸ Pánek Jaroslav, *cit. dílo* (2012) s. 244

⁴⁹ Janáček Josef, *cit. dílo*(1995) s. 36

⁵⁰ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo* (2010) s. 245.

⁵¹ Evans Robert, *cit. dílo* (1997) s. 235-237

I když jeho budoucí vrstevníci vnímali jeho duševní nemoc, v této době o ní neměl nikdo ještě tušení. Jen některé jeho osobní charakterní rysy mohly poněkud zpochybňovat jeho schopnosti vládnout. Byl to především nedostatek vytrvalosti a nechuť k plnění těžkých vladařských povinností. Místo toho se rád věnoval vědeckým a uměleckým záležitostem.⁵²

V roce 1574 v Praze byl svolán další sněm, kde Maxmiliána zastupovali synové Rudolf a Arnošt. To vyvolalo podezření, že se císař sněmu vyhýbá, aby nemusel vyslyšet žádosti o náboženskou svobodu pro české stavy. Nakonec onemocněl i Rudolf a Arnošt musel čelit sporům se stavy úplně sám. Přes všechny jeho snahy vyřešit aspoň částečně problémy, sněm skončil bez konečného usnesení a byl odročen. Po dlouhém protahování Maxmilián přicestoval s celou svou rodinou 19. února roku 1575 pro zahájení dalšího sněmu, který byl v jeho životě nejtěžší. Musel totiž projednat zvýšení daní do císařské pokladny a potvrdit Rudolfa jako následníka českého trůnu. Stavové požadovali nejprve vyřešit otázku náboženských svobod a potom vše ostatní. Aby se císař vyhnul otázce o augšpurském vyznání, rozhodl se na pražském sněmu přetrpět dlouhé týdny vleklých jednání

Sněm pokračoval a Maxmiliánovi už docházel čas. V září chtěl ještě stihnout zasedání říšského sněmu v Řezně a prosadit zvolení Rudolfa jako císaře. Proto vyzval stavy, aby předložili své požadavky za uznání Rudolfa českým králem a stanovili datum jeho korunovace. Císař si byl vědom významu požadavků ohledně náboženských svobod ze strany stavů, ale nechtěl jim vyhovět z důvodu obav z lavinového efektu v celé říši. Jeho rádcové vysvětlovali důsledky tohoto rozhodnutí v rámci Evropy.

---

⁵² Krofta Kamil, *Dějiny československé (1949)* Praha: Sfinx. s. 365.

Po dlouhém jednání Maxmilián dosáhl svého. Stavům slovy přislíbil zachování dosavadních svobod, ale ztratil osobní prestiž a iluze o jeho toleranci k nekatolíkům se rozplynula. Stavové slíbili hladký průběh jednání a oznámili termín Rudolfovy korunovace na 22. září.

Na základě císařova rozhodnutí, jak bylo předem domluveno, učinil nový král vlastní prohlášení, v němž se zavázal stavům, že bude dodržovat sliby, které jim dal otec. Pocit prohry a ponížení však přesto u nekatolíků stále přetrvával a jeho prohlášení přijímali jako nedůrazné.⁵³ O měsíc později byl Rudolf korunován i na římského císaře v Řezně. Na rozdíl od české volby zde vše probíhalo hladce. Sice se Fridrich III. Falcký snažil narušit habsburské plány, ale zásluhou saského kurfiřta Augusta volba proběhla bez komplikací. Tímto se Rudolf stal králem českým, uherským, vladařem říše římské a mohl začít vládnout po boku svého otce. Ten zemřel o rok později a byl pochován v Praze ve Svatovítském chrámě. Po vyhraných volbách a po dlouhé cestě na trůn si v tu chvíli Rudolf ani neuvědomoval, jak těžká bude jeho vláda a s čím vším bude muset bojovat on sám.⁵⁴

Korunovace na římského císaře z politických a mocenských důvodů vyřazovala Rudolfa ze hry jako dědice španělské koruny a také už nebyl žádoucí ani dříve dlouhodobě plánovaný Rudolfův sňatek se španělskou infantkou Isabelou.⁵⁵ Ihned na začátku jeho vlády se u důvěrného přítele a rádce Vratislava z Pernštejna začaly projevoval velké finanční problémy a jeho vliv začal slábnout. Dokonce se objevovaly pomluvy o zneužívání jeho postavení vůči královské pokladně, což neprospělo jeho dobrému vztahu s Rudolfem.⁵⁶

---

⁵³ Janáček Josef, *cit. dílo*(1995) s. 36-48.

⁵⁴ Tamtéž, s. 145-159.

⁵⁵ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo* (2010) s. 245.

⁵⁶ Pánek Jaroslav, *cit. dílo* (2012) s. 255.

S příchodem Rudolfa II. nastaly v Čechách některé změny. V první řadě císař trvale přesídlil do Prahy a zavedl gregoriánský kalendář, což symbolicky znamenalo odpočet nového období v naší zemi. Rozhodnutí přestěhovat se do Prahy potvrzuje jeho složitý vztah s matkou, která se snažila vměšovat do politiky. Lepší strategické položení Prahy v rámci celého soustátí a delší vzdálenost od osmanských hranic, byly nejdůležitějším důvodem tohoto rozhodnutí.⁵⁷ Vliv vídeňského dvora Rudolf těžko snášel. I to byl jeden z dalších důvodů, proč se rozhodl přestěhovat sídlo říše do Prahy.⁵⁸ Společně s ním byl přestěhován celý říšský aparát, včetně technického a úřednického zázemí a dalších institucí, které s tím souvisely. Z Prahy se stalo administrativní centrum říše i mezinárodní politické dějiště.

Sjížděli se sem diplomaté z různých částí Evropy. V Pernštejnském paláci byl vybudován španělský salon pro příznivce této kultury.⁵⁹ V roce 1585 na Pražský hrad zavítali papežští nunciové a posílili rekatolizační úsilí, vyvolané v duchu španělského pojetí katolické církve. Jelikož panovník byl závislý na podpoře převážně nekatolické šlechty, zůstávala tato tendence až do poloviny devadesátých let skryta. Císař však za tu dobu obsadil nejdůležitější zemské a centrální úřady katolicky smýšlející členy šlechty.⁶⁰

Císař Rudolf II. Prahu povznesl a díky přestěhování císařského sídla na Pražský hrad se město začalo rychle rozvíjet. Lákalo mnoho osobností kultury a politiky, stalo se duchovním centrem střední Evropy. Rudolfův velký předchůdce Karel IV. byl po své matce potomek českých Přemyslovců. Také byl vychováván v cizině, nikdy však neztratil spojení s českým prostředím. Nikdy nebyl ve větším rozporu s duchovním prostředím života českého národa. Naopak podporoval mravně opravné církevní snahy, z jejichž kořenů vyrostlo i husitské

---

⁵⁷ Vorel Petr, *cit. dílo* (2005) s. 341-344.

⁵⁸ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo* (2010) s. 246.

⁵⁹ Vorel Petr, *cit. dílo* (2005) s. 344-348.

⁶⁰ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo* (2010) s. 246.

hnutí. Rudolf se nikdy nestal českým králem. Byl vždy považován za krále cizince, který se nikdy nesblížil s českým národním životem a byl odpůrcem mravních a náboženských ideálů většiny českého národa.⁶¹

Také jeho náboženské cítění bylo velmi zvláštní. Kněžím, kteří jej duchovně vedli, tvrdil, že se stal obětí zlých sil, že je prokletý, či posedlý ďáblem. Rudolf obdivoval křesťanskou mystiku. Velmi si oblíbil Codex giganteus, který získal od benediktinského řádu a pořídil si fuldský rukopis Hrabana Maura De Laudibus Sancte Crucis. Byl i velmi pověřivý a v jeho knihovně nechyběl spis Pixatrix, což byl středověký text pro věštění duchů zemřelých.

Okultismus a alchymie byla v té době velkou vášní evropských intelektuálů. Vidina možnosti vytvořit umělé zlato nebo jiné drahé kovy a touha po experimentování se skrytou silou přírody byla přítomna i u Rudolfa. Nelze to považovat za projev nemoci, ale jen životní styl a záliby císaře spjaté s jeho dobou.⁶²

Evropa však žila i vážnějšími problémy. Po celém kontinentu se zostřovaly spory mezi jednotlivými konfesemi a Čechy v tom nebyly výjimkou. Augsburské vyznání v Říši sice bylo dodržováno, občas se tam objevovaly drobné střety. Jednalo se většinou o napadání některých kněží a zákazy distribuce tiskopisů s propagačním materiálem. Ještě během vlády ve Vídni císař nařídil zákaz provozování nekatolických bohoslužeb a později i vydávání nekatolické literatury v dolnorakouských zemích.⁶³

V důsledku náboženských perzekucí se řada reformačně smýšlejících měšťanů a umělců začala stěhovat do Prahy, neboť Pražský hrad se pomalu stával duchovním a kulturním centrem střední Evropy. Vídeň přestává hrát

---

⁶¹ Krofta Kamil, *cit. dílo (1949)* s. 363.

⁶² Evans Robert, *cit. Dílo (1997)* s. 237-239

⁶³ Veber Václav, Hlavačka Milan, Vorel Petr, Polívka Miloslav, Wihoda Martin, Měřinský Zdeněk, *cit. dílo (2010)* s. 246.

v Rudolfově politice významnou roli a stává se opozičním městem v čele s mladším bratrem Matyášem, který si činil nároky na královskou korunu. Po smrti Marie Habsburské se situace mezi bratry velmi zhoršila. Rudolf se velmi odcizil příbuzným ve Vídni, což vedlo ke krizi v Habsburském soustátí.⁶⁴

Ve své víře se Rudolf lišil i od svého otce Maxmiliána II., který byl také vychováván ve Španělsku, ale ve svém mládí se netajil odporem k přísnému katolictví a částečným pochopením luteránů. Rudolf byl od začátku smýšlení přísně katolického. Vyznačoval se španělskou tvrdostí a uzavřeností a neobyčejně vysokým míněním o své vladařské moci. Vždy vyžadoval od svých ministrů a ostatních, kdo se s ním stýkali, projevy úcty a přísně trestal každého, kdo se ho nějakým způsobem dotknul, nebo jej znevážil.⁶⁵

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 247.

⁶⁵ Krofta Kamil, *cit. dílo (1949)* s. 363.

3. Náboženská situace v Čechách.

3.1. Království české před Majestátem.

Na přelomu 16. a 17. století se celá Evropa ocitla v sérii konfliktů rozličného charakteru. Jeden z nich byl zapříčiněn neutěšenou náboženskou situací. V něm se ve vzájemných sporech začali se stále větší intenzitou s katolíky střetávat přívrženci reformace, usilující o nápravu dobové církve. Obnova církevního života, jež se v první čtvrtině 16. století šířila Evropou, byla vyvolána vitemberským vystoupením augustiánského mnicha Martina Luthera (1483-1546) na podzim 1517. Jeho přívrženci rozvíjeli nové teologické pohledy na život a církev. Vzhledem ke geografické poloze center, z nichž se hnutí šířilo, můžeme mluvit o dvou hlavních směrech obnovy církve, a to německé a švýcarské reformaci. Ve švýcarském Curychu myšlenky reformy církve prosazoval Huldreich Zwingli (1484-1531), a později Jean Calvin (1509-1564), spjatý se Ženevou. Na rozdíl od Evropy byla situace v Čechách a na Moravě odlišná, neboť větší část jejich obyvatelstva byla nekatolická. Jejich zkušenost s husitským hnutím a změna orientace náboženského vyznání už v 1. polovině 15. století vyústila ve velkou roztržku mezi Čechy a Evropou.⁶⁶

Husitské hnutí můžeme považovat za první formu reformace již v 15. století. Čtyři pražské články byly projevem programní dohody mezi různými směry rodící se husitské církve, jejíž reformace, ohrožená zahraniční intervencí přerostla v revoluci. Trvalo dlouhých deset let, než se zástupcům husitské církve otevřela cesta na ekumenický koncil, kde mohli obhajovat cesty české reformy církve. Z dialogu katolíků a kališníků na Basilejském sněmu se zrodila kompaktáta, omezený program kališnické církve.

---

⁶⁶ Just Jiří, *Rudolfův Majestát (2009)* Praha: Havran. s. 7-13

Z tradičního utrakvismu se pod Lutherovým vlivem vydělil novoutrakvistický proud, který získával rozhodující postavení v zemi. Zástupcům tohoto proudu představovala kompaktáta už jen omezené ústupky, které byly nepostačující, protože se nevztahovaly na jinou, než kališnickou církev.⁶⁷ Na rozdíl od husitského hnutí novoutrakvismus navázal jen z části na husitský princip a chyběla zde i historická kontinuita. Proto poznalo překážku v kompaktátech, která vměšťovala husitskou církev do struktur katolické církve. Kompaktáta ignoruje a hlásí se k husitskému vyznání z roku 1421.⁶⁸ Velký rozdíl mezi radikálními a umírněnými utrakvisty byl v pojetí spásy. Jestliže u Luthera je spása uskutečnitelná pouhou vírou, která je darovaná Bohem, tak u Husa je to oddání se Zákonu od milovaného Spasitele v nové plnosti zjevenému, který nás vysvobozuje.⁶⁹

Kompaktáta tak přestala platit jako ochrana části nekatolíků a stala se překonaným kompromisem dávajícím do rukou panovníka i katolické církve možnost bránit náboženské pluralitě a pronikání reformace. Proto se nekatolické stavy na českém sněmu v roce 1567 usnesly požádat panovníka, aby kompaktáta byla vypuštěna ze zemských svobod. Maxmilián II. k tomu svolil, ale s podmínkou, že žádnou jinou církev, než tradiční utrakvismus, katolická církev neuzná.⁷⁰

Velmi zvláštní postavení v zemi měla Jednota bratrská. Vznikla jako malá církev po husitských válkách. V průběhu svého vývoje před Bílou horou sice změnila svůj negativní postoj vůči společenským hodnotám, ale nedosáhla oficiálního uznání. Jednota bratrská zachovávala odtažitý vztah jak ke katolíkům, tak ke kališníkům, ale časem se poněkud přiblížila k luteránům a později ke kalvinismu.

---

⁶⁷ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 13.

⁶⁸ Molnár Amedeo, *O České konfesi z r. 1575*, in: *Křesťanská revue*, roč. 40, č. 2/ 1973, s. 34-37.

⁶⁹ Říčan Rudolf, *O České konfesi z r. 1575 in Křesťanská revue*. roč. 42, č. 7-8/ 1975, s. 127-128.

⁷⁰ Veselý Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech* (1994) Praha: Victoria publishing s. 158-161.

Nejvyšším správním orgánem českých nekatolíků (kromě Jednoty bratrské, která disponovala vlastním kněžským řádem a biskupským zřízením) byla konsistoř podobojí, nazývaná také konsistoří dolní. Ta se ovšem na počátku 17. století nacházela v žalostném stavu. V době před Majestátem ovlivňoval její činnost dokonce úřad nejvyššího kancléře. Zároveň se úplně uvolnila vazba mezi konsistoří a univerzitou.⁷¹

Tato konsistoř nebyla administrativně podřízena arcibiskupství a byla v rukou panovníka, který jmenoval její členy. Označit ji však za orgán královské vlády také nemůžeme, protože měla svou vlastní autonomii zakořeněnou v tradicích pražské arcidiecéze.

V průběhu sedmdesátých let 16. století se utrakvistická konsistoř živě zajímala o vyjednávání s arcibiskupem o vzájemných vztazích. Utrakvisté neměli problém s prokazováním určité formální úcty římskokatolickému arcibiskupovi, jako nositeli druhého stupně kněžské moci.⁷² V této době se chtěli pokusit dosáhnout od krále potvrzení augšpurského vyznání též v Českém království. Zástupci českých stavů s teology se připravovali se svou žádostí o potvrzení nového vyznání víry předstoupit společně s mluvčími Jednoty bratrské.⁷³

V průběhu existence konsistoře se pravidla její činnosti několikrát měnila. Na konci 16. století měli zástupci dolní konsistoře tendenci jednat s představiteli úředního královského aparátu a potom se uchýlovali o podporu k českému sněmu.⁷⁴

Vedle konsistoře je třeba věnovat několik slov univerzitě, neboť situace na ní odrážela vývoj české společnosti po roce 1409, kdy většina německých profesorů a studentů odešla do Lipska a Univerzita Karlova na dlouhá dvě století

---

⁷¹ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 14

⁷² Zdeněk V. David, *Nalezení střední cesty* (2012) Praha: Filosofía. s. 412-421.

⁷³ Burian Ilja, *cit. dílo* (1984) s. 9

⁷⁴ Zdeněk V. David, *cit. dílo* (2012) s. 421.

nepodléhala ani církevní, ani státní kontrole.⁷⁵ K hlavním úkolům univerzity patřila výchova úředníků rozličných úrovní městské a státní správy, učitelů partikulárních škol a utrakvistického kněžstva. V roce 1562 jí díky vytrvale se rozšiřující nabídce studia, vyrostla vážná konkurence v jezuitském Klementinu. Vzdělávací instituce založená císařem Karlem IV. v té době procházela obdobím stagnace, jež se odrazila v relativně nízké úrovni výuky.⁷⁶

Snahy o posílení mocenských pozic habsburské politiky vůči stavům v Čechách byly zdrojem neustálého napětí, jež se výrazně projevovalo v zápase o svobodu náboženského vyznání, jako jedné ze zásadních součástí politických svobod. Kvůli zápasu mezi silicemi evropskou reformací a nastupující protireformací tak stavovská nekatolická obec usilovala o překonání politické a náboženské roztržičnosti a nejednotnosti. Proti táboru katolíků a umírněných utrakvistů postupně docházelo k určitému sblížení většinové strany představované novoutrakvisty, českými bratry a luterány. Jejich sblížení nakonec na sněmu v květnu 1575 vyústilo ve vypracování a přijetí České konfese.⁷⁷

Sněmovní střetnutí v roce 1575 mezi zastánci umírněného a radikálního utrakvismu mělo svůj přímý počátek v odstranění kompaktát z privilegií českého království v roce 1567. To uvolnilo snahy části stavovské obce o legalizaci augsburské konfese v Čechách. Jeden z prvních pokusů o legalizaci luteránského vyznání proběhl v roce 1571, kdy čeští šlechtici v čele s Bohuslavem Felixem Hasištejnským z Lobkovic předali petici Maxmiliánu II. s žádostí o svobodné provozování náboženství podle augsburské konfese pro země Koruny české a Dolní a Horní Rakousy.⁷⁸

---

⁷⁵ Janáček Josef, *cit. dílo*(1995) s. 166-168

⁷⁶ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 14-15

⁷⁷ Veselý Zdeněk, *cit. dílo* (1994) s. 154-157.

⁷⁸ Zdeněk V. David, *cit. dílo* (2012) s. 294.

Oproti tomu stavovští zástupci umírněných kališníků žádali o zamítnutí augšpurské konfese. Požadovali naopak ordinování utrakvistického kněžstva pražským arcibiskupem. Dále žádali o vyhoštění kněžstva napravujícího se konzistoří, a také aby ta byla obsazována stavy umírněných kališníků. Na základně jednání členů konzistoře podobojí a pražského arcibiskupa oznámili, že považují novoutrakvismus za cizí německé náboženství, jež není v Čechách právně legitimní.⁷⁹

Přes snahy umírněných kališníků se v poslední čtvrtině 16. století velká část českých nekatolíků alespoň formálně hlásila k České konfesi, věroučnému textu, kterému dění okolo Majestátu vdechlo nový život. Konfese, předložená v květnu 1575 císaři Maxmiliánovi II., byla koncipována jako společný vyznavačský text utrakvistů, kteří tíhli k evropské reformaci, a Jednoty bratrské, jež se sice odmítla vzdát své autonomie, ale zároveň chtěla vyjádřit úzkou sounáležitost se stranou podobojí v naději, že jí to umožní pokojnou existenci. Dokument, který byl vypracován osmnáctičlennou stavovskou komisí složenou z novoutrakvistů a zástupců Jednoty, Maxmilián přijal, ale písemnou záruku náboženské svobody, jež měla být na českém vyznání založena, odmítl. Dvěma vyšším stavům pouze ústně potvrdil své rozhodnutí nezasahovat do náboženských záležitostí a slíbil, že je zanechává při novém vyznání a svobodě uplatňovat patronátní právo.

Spočívalo v souboru práv a povinností spojených se správou farního obvodu, včetně všech požitků k němu náležejících. Jejich nositel měl nejen pečovat o fyzický stav sakrálních staveb a vydržovat faráře, ale mohl je také dosazovat. A tato výsada byla pro šíření reformace klíčová, neboť vrchnost takto mohla, měla-li na tom zájem, udržovat konfesní kontinuitu duchovní správy.

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 295.

Maxmilián II. poté, co dosáhl přijetí syna Rudolfa za svého nástupce, slib zase odvolal, zakázal Českou konfesi šířit tiskem a obnovil staré mandáty proti Jednotě bratrské.⁸⁰

Výklad o vzniku České konfese je nutný pro porozumění, proč se právě ona stala základem, o nějž se mělo opírat uznání náboženské svobody v Čechách na počátku 17. století. Byl to text sestavený v roce 1575 prvotně za účelem legalizace a umožňující formální sjednocení poměrně širokého spektra nekatolíků. Je dokladem úspěchu, pro který bylo nutné uplatnění společného postupu nekatolíků, jehož ideovým tvůrcem byl Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic. Česká konfese však měla své odpůrce i mezi nekatolíky.⁸¹ Patrně rozhodující moment v přístupu katolíků znamenalo odmítnutí České konfese ústy Viléma z Rožmberka na konci června 1575. Jeho politické postavení bylo v Čechách velmi vlivné. V té době vykonával úřad nejvyššího purkrabího.⁸² Při této konfesní rozmanitosti nás ani nemůže překvapit, že i v českém prostředí vzrůstá v uvedeném období rivalita mezi jednotlivými reformačními směry, následující s mírným zpožděním situaci v Evropě.

K situaci v zemi patří i narůstající rekatolizační úsilí katolíků již od 80. let 16. století. Souvisí s přeložením nunciatury, úřadu stálého vyslance papežské kurie, k císařskému dvoru Rudolfa II. do Prahy, k němuž došlo v roce 1583. První fáze tohoto programu rekatolizace spočívala v postupném obsazování nejvyšších zemských a dvorských úřadů odhodlanými katolíky a v důsledně katolické výchově mladé generace, především prostřednictvím jezuitského řádu.⁸³ Jezuité do svých škol a pak i do katolické církve získávali mladé šlechtice kališnického a bratrského vyznání, kteří potom zůstávali věrní katolické církvi. Vychovávali je v nenávisti a nesnášenlivosti vůči jinému smýšlení, než katolickému a pokládali

---

⁸⁰ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 12-13.

⁸¹ Zdeněk V. David, *cit. dílo* (2012) s. 407.

⁸² Pánek Jaroslav, *cit. dílo* (2012) s. 104.

⁸³ Janáček Josef, *cit. dílo* (1997) s. 339-340.

náboženskou smířlivost za zradu vůči katolické církvi.⁸⁴ Vedle pražské vznikají jezuitské koleje v Českém Krumlově, Chomutově a Jindřichově Hradci. Papežští nunciové získávají silný vliv v zákulisí české politické scény i v dalších zemích Koruny.

Koncem 16. století bylo již pod správou katolické církve v Čechách 336 far z celkového počtu 1366. Katolická církev se nespokojila se získáním ztracených pozic a zaútočila na základy české církve. Pražský arcibiskup dostal pod svůj vliv pražskou dolní konzistoř tak, že byla proti jeho vůli naprosto bezmocná a tím omezil její chod. Tímto rozhodnutím padlo vše, co bylo spojeno s Českou konfesí.⁸⁵

V době, kdy nekatolíci podnikli razantní kroky k upevnění svého postavení v politickém systému země, představovala skupina Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic⁸⁶ jedinou sílu, která byla schopna náporu efektivně čelit. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic je jednou z hlavních postav dramatu, jenž vstoupil do dějin jako „vydání Rudolfova Majestátu“. Nikoli náhodou se stal českými nekatolíky nenáviděnou osobou, „jezuitským pacholátkem“ a „zpronevěřilým synem vlasti“.

V roce 1599, který je ve výše naznačeném ohledu zlomový, dochází ke změnám širokého dosahu i na moravské scéně. Také zde získávají řadu důležitých zemských úřadů katoličtí aristokraté, viditelně podporující habsburskou politiku. Ve společensko-politickém systému představují tyto změny výraznější anomálii, než události v Čechách, neboť většina moravského panského stavu patřila k nekatolické straně a reformace se zde v několika ohledech rozvinula do pokročilejšího vývojového stupně, než v největší zemi Koruny české. V květnu téhož roku olomoucká kapitula zvolila biskupem

---

⁸⁴ Říčan Rudolf, *Od úsvitu reformace k dnešku (1948)* s. 167.

⁸⁵ Burian Ilja, cit. dílo (1984) s. 10.

⁸⁶ Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, (1568-1628), čs. šlechtic, nejvyšší kancléř (1599-1628).

kardinála Františka z Dietrichštejna,⁸⁷ ačkoli jej moravští stavové odmítají jako cizince. Ten se ihned po příchodu na Moravu v úzké spolupráci s českým politickým centrem, vedeným Lobkovicem, pustil do pronásledování „kacířstva“ a stal se hlavním exponentem císařské politiky na Moravě. Nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a kardinál František z Dietrichštejna, oba rozhodní katolíci, záhy vytvořili tandem, který se stal příslibem úspěchu protireformační ofenzívy.⁸⁸

Počátek 17. století v Čechách také svědčí o pokrocích v obnově činnosti organizační struktury katolické církve, která se velmi dlouho vzpamatovávala z vyčerpávajícího soupeření s několika vlnami reformace. Již v roce 1602 Rudolf II. obnovil mandát krále Vladislava z roku 1508 proti Jednotě bratrské a bylo zřejmé, že útok směřuje i proti novoutrakvistům.⁸⁹ Málo utěšující stav církevní správy měla změnit diecézní synoda kněžstva, svolaná v roce 1605 z podnětu arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé⁹⁰ do Prahy. Je výrazným mezníkem v dějinách předbělohorské katolické církve, neboť jde o první široce pojatý pokus zasáhnout do obnovy její struktury v celozemském měřítku.

Hlavní důraz byl položen na posílení disciplíny kněžstva a jeho schopnosti cílevědomě ukazovat svým farníkům cestu ke spáse. Kněžím byl podán návod, jak správně konat bohoslužby a vysluhovat svátosti, jak připravovat kázání. Byli poučeni o základních tématech, jež se v předcházejícím století stávala předmětem kritiky reformace, o úctě k ostatkům svatých, ctění obrazů, pověrách obecního lidu, odpustcích, svěcení nedělních a svátečních dní, postech, ale také o úpravě sakrálních staveb, patronátním právu a usnesení tridentského koncilu.⁹¹

---

⁸⁷ František z Dietrichštejn, (1570 - 1636), politik, biskup olomoucký (1599–1636).

⁸⁸ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 20-21.

⁸⁹ Říčan Rudolf, *cit. dílo* (1948) s. 167.

⁹⁰ Zbyněk Berka z Dubé a Lipé, (1551 – 1606), 10. pražský arcibiskup (1592-1606).

⁹¹ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 23.

Mezitím prošel Rudolf II. velkou osobní krizí. V císařově životě se odehrálo několik zlomů, které v jeho chabém zdraví zanechaly hlubokou stopu. Španělský král Filip II. přestal naléhat na Rudolfa ohledně svatby s jeho dcerou Isabelou Clarou Eugenií a nabídl její ruku Arnoštovi. Ten však zemřel a na řadu přišel další bratr Albrecht. Tato zpráva natolik rozčílila Rudolfa, že začal vymýšlet různé verze o možném spiknutí a sesazení s císařského trůnu. Jeho podezíravost postrádala opodstatnění a jevila se jako výplod jeho fantazie v nemocné mysli. Viděl v bratrovi nepřítele, který ho připravil o žádanou nevěstu, nehledě na to, že o ní sám neměl zájem a přípravu na svatbu tak dlouho oddaloval, že jí její otec musel najít jiného ženicha.

Každá nepříjemná událost v císaři rozpoutávala další krizi a jeho duševní stav byl velmi vážný. Velmi těžko snášel politickou tvrdost a vměšování se do politiky od svého strýce Filipa II. Císařův vztah k Filipovi byl velmi chladný. I zpráva o jeho smrti v září roku 1598 jím neotřásla.

Na konci roku 1598 se císařův zdravotní stav ještě více zhoršil a Rudolf II. začal odkládat své vladařské povinnosti. Vyhýbal se jakémukoli setkáním s cizími lidmi a odmítal udělovat audience, jež v něm vzbuzovaly pochyby a strach z atentátu. Stal se nedůvěřivým i ke svým dosavadním předním politickým rádcům. Stále častěji se mu vracela cyklická psychóza a jeho lékaři s tím nemohli nic udělat. V tu chvíli už bylo jasné, že panovník trpí duševní poruchou.⁹²

Na začátku roku 1600 se u císaře objevily záchvaty zuřivosti a mstivosti proti skutečným i domnělým odpůrcům jeho moci a také sebevražedné sklony. Zaujímal i nepřátelské postoje k představitelům katolické církve z důvodů jejich podpory snahám o ustanovení jeho nástupce na císařský trůn. Začal kritizovat papeže, vyhýbat se bohoslužbám. Nesnesl pohled na znamení kříže. Pro podezření ze spiknutí odvolal zkušené a osvědčené ministry a své vládní povinnosti svěřoval méně znalým osobám.

---

⁹² Janáček Josef, *cit. dílo(1997)* s. 340-341.

Teprve po roce se císařův duševní stav stabilizoval, nikdy se však zcela nezlepšil. Trvale se u císaře projevovala chorobná umíněnost v úsilí o rehabilitaci vlastní uražené důstojnosti a touha po pomstě na těch, kdo se jí dotkli.⁹³

Císařův zdravotní stav se i dále vyznačoval rychlým úpadkem duševních sil a pevné vůle. Rudolf II. se stával snadno manipulovatelným a neschopným udržet běh věcí pod svou kontrolou. Hojně toho využívali jak politici, tak řadoví služebníci sledující pouze svůj hmotný prospěch. V náboženských otázkách zůstal Rudolf vlažným až formálním katolíkem a jakékoli zaujetí ve věcech víry mu bylo bytostně cizí. Náboženské spory i vladařské povinnosti vnímal jako rušivý prvek, který jej vytrhoval ze světa osobních zájmů. Jeho úloha v politickém pohybu byla více méně pasivní a až příliš často určována nevyváženým psychickým stavem. Mnohem větší vliv, než domácí katolická církevní hierarchie, měli na Rudolfa zástupci dvou významných mocenských celků, které náležely k pilířům katolické strany. Vedle působení papežského nuncia, jsme svědky mocné aktivity vyslance španělské říše na císaře.

Situace nekatolíků v Čechách se zjevně zhoršila na počátku září 1602, kdy Rudolf II. na naléhání katolické vládní strany, nuncia i arcibiskupa obnovil platnost svatojakubského mandátu Vladislava Jagelonského z roku 1508. Ten byl sice namířen zejména proti Jednotě bratrské. Jeho znění však umožnilo pronásledovat i novoutrakvisty. Obsahoval totiž formuli, že zemské zřízení dovoluje trpět jen katolíky a utrakvisty podle kompaktát uznaných basilejským koncilem, tedy pouze staroutrakvisty.

Čeští nekatolíci se proti tomu nezmohli na výraznější odpor. Dočkali se za to výtek Karla st. ze Žerotína, hlavy moravských nekatolíků, neboť taková tolerance královské svévole mohla mít prý neblahé následky. Neodvratně se blížil závěr jedné dějinné epochy a další ze zvrátů v evropských dějinách.⁹⁴

---

⁹³ Krofta Kamil, *cit. dílo* (1949) s. 363.

⁹⁴ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 25-30.

3.2. Nejdelší sněm v českých dějinách

Rudolf II. měl často problémy se svým bratrem Matyášem. V soupeření s ním utrpěl těžkou ránu. Vedle Matyáše ho však čekal ještě jeden soupeř. V roce 1608 císař pod tlakem pro něj nepříznivých okolností českým stavům slíbil projednání jejich náboženských záležitostí, a to ihned na příštím sněmu. Jeho termín sice posunul z původně oznámeného listopadu na začátek následujícího roku, ale stavové měli v rukou pro případ odkládání věci mocnou protizbraň. Mohli kdykoliv hrozit, že se svého panovníka zřeknou a přijmou na jeho místo jeho bratra Matyáše.

Náboženský obsah sporu byl Rudolfovi lhostejný. Tyto otázky stály mimo obzor jeho uvažování. Zápas se stavovskou obcí chápal mnohem více jako soupeření o politickou moc. Jeho politické plány byly většinou iluzorní. Stále se snažil nalézt způsob, jak za minimálních ústupků obrátit věci ve svůj prospěch. Pobízel rakouské stavy, aby setrvaly v odporu proti Matyášovi, dokud jim nezaručí náboženskou svobodu. Činil tak v situaci, kdy byl na něho z katolické strany veden rostoucí tlak, který jej vytrvale nutil k neústupnosti nekatolíkům.⁹⁵

Katolíci tvořili druhou významnou skupinu v boji o Majestát. Její pozice byla velmi silná již proto, že se k ní hlásil císař. Díky jeho přízni měli katolíci ve svých rukou nejvyšší dvorské a zemské úřady. Tento okruh byl semknutý kolem nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic.⁹⁶

Důležitou roli v něm zaujali karlštejnský purkrabí Vilém Slavata a královský rada Jaroslav z Martinic, kteří měli podporu papeže i papežského nuncia Antonia Caetana⁹⁷ španělského vyslance Baltasara Zuñigy i arcibiskupa. Odpor vůči požadavkům českých nekatolických stavů se nezdál beznadějný, neboť opozice

---

⁹⁵ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 53-54.

⁹⁶ Krofta Kamil, *Majestát Rudolfa II.* (1909) Praha: historický klub. s.18-19.

⁹⁷ Hrejsa Ferdinand. *Česká reformace (1917)* Praha: R. Vilémek. s. 80.

se skládala z různorodých skupin lidí, rozličnou měrou ochotných riskovat střet s nejistým výsledkem a vedených řadou motivů. Předáci obou stran se od počátků nebáli myslet i na důraznější prostředky, pokud selžou diplomatická jednání. Vojenská akce arciknížete Matyáše a konfедераční spolky otevřely nové horizonty možností, jež bylo nutno brát vážně.

Sněm byl zahájen 28. ledna 1609 a předcházely mu jen zdánlivé ústupky z císařovy strany. Ještě v lednu 1609 byl jmenován nový administrátor podobojí Tomáš Soběslavský, který byl podobně jako jeho předchůdce ve svém rozhodování zcela závislý na nejvyšším kancléři království. Také konsistoř byla doplněna novými osobami. Administrátor vykonal přísahu, ve které slíbil poslušnost papeži a přiznal se ke katolické víře. Bylo jasné, že jde pouze o jeden z pokusů zdržovací taktiky. Dobrou vůli projevila opozice, neboť císaři na jeho žádost předložila programové prohlášení s pětadvaceti články z předchozího roku i se všemi shromážděnými podpisy. Stavové se rozhodli, že při prosazování náboženských požadavků naváží na jednání sněmu v roce 1575, a 3. února přečetli suplikaci, jež vznikla v souvislosti s podáním České konfese císaři Maxmiliánovi II.⁹⁸

V pátek 30. ledna se stavové shodli na požadavku audience u císaře a vybrali si čtyři zástupce z každého stavu. Zástupci stavů potvrdili svou věrnost a loajalitu vůči panovníkovi. Při dalším pokračování sněmu jeho účastníci sepsali celkem deset článků klíčové klauzule o průběhu sněmu a možnostech řešení krize. Rudolf II. musel ustoupit z prvotního postoje, který nikam nevedl a také si byl vědom toho, že nemůže stát proti celé stavovské opozici. Proto 31. ledna otevřel sněm jednání o náboženských svobodách.⁹⁹

---

⁹⁸ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 54-55.

⁹⁹ Čechura Jaroslav, *Zlom v nejdelším sněmu v českých dějinách* (2009) Praha: Havran. s. 13-20.

Následujícího dne vystoupili se svými požadavky. V úhrnu šlo o svobody mnohem pokročilejšího charakteru, než jakými disponovali protestanté kdykoliv jinde v monarchii. Stavové se také domáhali odvolání mandátu z roku 1602, namířeného proti Jednotě bratrské. Přestože nemohl existenci Jednoty ohrozit, znepříjemňoval život jejím členům v královských městech i na statcích katolických vrchností. Rudolfa II. a katolické kruhy u jeho dvora požadavky nekatolíků vyděsily, neboť souvislost českého pokusu s obdobnými snahami v jiných zemích monarchie byla zřejmá. Požadavky podryývaly celou koncepci rekatolizace a ohrožovaly tendence k upevnění panovnické moci. Císař stavy dodatečně požádal, aby mu opět předložili i Českou konfesi. Obdržel ji v českém znění i německém překladu, načež ji kancléř Lobkovic podal k dobrozdání konsistoři. To byl další z pokusů o pozdržení jednání, neboť z této strany mohlo sotva přijít souhlasné stanovisko.¹⁰⁰

Katoličtí stavové se snažili rozdělit novoutrakvisty a staroutrakvisty, ale na rozdíl od roku 1575 se všichni stavové podobojí shodovali ve společném postupu ve věcech náboženských. Všechny nekatolické strany v Čechách stály jednotně v zápase o náboženskou svobodu ve smyslu České konfese a bylo mezi nimi jen minimální napětí.¹⁰¹

Vláda se počáteční prudký nástup opozice snažila zbrzdit narušením stavovské jednoty. Povolala proto již 3. února do domu nejvyššího purkrabího představitele měst, kde jim Adam ze Šternberka důrazně připomenul, že jsou jako zástupci královské komory povinováni věrností císaři. Upozornil, že musí respektovat zájmy Rudolfa II. a varoval je před účastí na akcích opozice. Vyzval je, aby se drželi stranou a nevyvíjeli aktivity v náboženských otázkách. Nato vystoupil staroměstský primas Jiří Heidelius z Rasenštejna a ujistil o věrnosti staroutrakvistických měšťanů, kterým jsou veškeré náboženské novoty cizí.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 56.

¹⁰¹ Hrejsa, Ferdinand. *cit. dílo* (1917) s. 80.

¹⁰² Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 22-21.

V tentýž den, kdy se Heidelius na Staroměstské radnici pokoušel donutit města k neúčasti na sněmu, odevzdala konsistoř podobojí své dobrozdání o České konfesi. S odvoláním na kompaktáta vyzvala císaře, aby netrpěl žádných sekretářů, ani samorostlých kněží, kteří nemají svěcení římských biskupů. Pouze pokud by prý chtěli odvolat své bludy a přijmout řádné svěcení, doporučuje je vzít na milost. O stavovském programu jednali 8. února na dvou setkáních. U zemského sudího Adama z Valdštejna a zemští úředníci u pražského arcibiskupa. Jednání plně ovládli rozhodní katolíci a arcibiskup Karel z Lamberka pod hrozbou církevních trestů odmítl veškeré ústupky stavům. Císař proto 11. února za přítomnosti třiceti osob, vyslaných k vyslechnutí odpovědi, stavovské požadavky odmítl a prohlásil, že nehodlá v žádném případě jednat s pikarty. Lobkovic, který jeho německá slova překládal, na tomto místě výslovně uvedl Jednotu bratrskou. V písemné propozici ze 12. února pak císař zopakoval, že odmítá všechny novoty mimo náboženství starobylé, v tomto království zvyklé, podobojí a podjednou.

Ať už byla slova namířená proti Jednotě bratrské vyřčena s hlubším záměrem, nebo pouze k uvedení příkladu, je zřejmé, že byla zkouškou soudržnosti opozice. Na nábožensky roztržštěné nekatolické scéně nebylo k vypuknutí konfesních sporů nikdy daleko a císařova odpověď vyvolala dojem, že další jednání o náboženských požadavcích není nemožné, pokud z něho bude vyloučena Jednota. Stavové si následujícího dne skutečně hrozbu rozdvojení uvědomili a sepsali repliku, při níž došlo k prohlášení obou stran o ochotě pokračovat ve společném postupu i za předpokladu, že Jednota setrvá při svých zvláštnostech, církevnímu řádu a vlastnímu kněžstvu.¹⁰³ Tímto vyjádřením by se dalo říci, že se Rudolf vrátil daleko zpět, někam do doby vlády Ferdinanda I.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 57-59.

¹⁰⁴ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 26-28.

Někteří přítomní totiž navrhovali, aby se bratří vzdali své autonomie a plně se začlenili do struktur utrakvistů, čímž by vyvrátili jeden z hlavních argumentů vládní strany. Velkou zásluhu na udržení společného postupu měl Václav Budovec z Budova, který stavy přesvědčil, že sjednocení záleží na víře a to se již stalo, neboť bratrská a Česká konfese si navzájem v ničem neodporují. Repliku, v níž stavové opětovně žádali povolení České konfese, jako jediného vyznání, k němuž se mohou přihlásit všichni čeští nekatolíci, Jednotu nevyjímaje, podali císaři 18. února. Rudolf ji opět předložil nejvyššímu purkrabímu, aby k ní spolu s jinými katolickými úředníky zaujali stanovisko. Nebylo žádným překvapením, že vláda po poradě s nunciem a arcibiskupem stavovské požadavky jednomyslně zamítla a o tři dny později toto rozhodnutí oznámila stavům.

Dlouhé politické obstrukce a zdržování sněmu byly pro stavy čím dál, tím více unavující. Dokonce se začaly šířit různé fámy o formování vojsk na Moravě a získávání času pro přípravu. Na začátku března se císař dokonce nezúčastnil sněmu, kde byli přítomní skoro všichni páni podobojí. Jeho nepřítomnost zástupce císaře omluvil velkou zaneprázdněností a přesunul jednání na jiný termín, který potom bez udání důvodu zrušil. Do konce března stavové předložili celkem čtyři repliky, ale i na poslední z nich, z 24. března, císař odpověděl záporně a jejich žádost stejně později zamítl.¹⁰⁵

Až do té doby probíhala jednání v podstatě klidně. Na konci března, kdy bylo zřejmé, že jednání nevede k žádnému výsledku a stavové odmítali jednat o dalších propozicích, se císař rozhodl k radikálnímu kroku. Ve středu 1. dubna nejvyšší purkrabí jménem Rudolfa II. sněm bez udání důvodů rozpustil a to vyvolalo ještě větší emoce a hněv.¹⁰⁶ Stavové se ukončením sněmu nenechali překvapit a svolali na 4. května roku 1609 do Novoměstské radnice sněm nový. Již v půli března byl z úřadu direktora jednání odstaven staroutrakvista Štěpán Jiří ze Šternberka, neboť opakovaně vnášel mezi účastníky neklid a přemírou

---

¹⁰⁵ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 38-50.

¹⁰⁶ Hrejsa Ferdinand, *cit. dílo* (1917) s. 81.

ochoty ke kompromisům a ústupkům ohrožoval soudržnost opozičního tábora. Stavové pojali podezření, že s jeho pozicí kalkuluje vládní strana. Na Šternberkovo místo nastoupil luterán Jáchym Ondřej Šlik, který se stal blízkým Budovcovým spolupracovníkem. Celý duben byl naplněn vzájemnými hrozbami a vyjednáváním, neboť vyhlášení nového sněmu proběhlo bez souhlasu císaře, a bylo tedy nelegální. Císař sněm 6. dubna výslovně zakázal, ale stavové to odmítli vzít na vědomí. Začali pomalu zbrojit a mezi nimi se objevily první plány o užití silových prostředků.

Opozice již dříve hledala podporu u světských kurfiřtů, falckého Friedricha IV., saského Kristiána II., braniborského Jana Zikmunda i říšských knížat, a nyní ještě více posílila kontakty s protestantskými předáky Unie. Obrátila se i na arcivévodu Matyáše, bratra Rudolfa II. Císař se snažil dosáhnout prohlášení oddanosti od několika desítek šlechticů a zástupců královských měst svolaných na audienci, ale tento pokus postrádal jakýkoliv politicky využitelný efekt a nakonec se obrátil proti němu. Předvolání oznámili, že zůstávají u svého ujednání, a císaře vyzvali k povolení nového sněmu. Ani napomenutí Novoměstských, aby vyšším stavům nedovolili na své radnici konat jeho zasedání, nebylo vyslyšeno. Pod tíhou prohlubující se krize radil Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic tvrdší postup. Pokud selžou politická jednání, radil sáhnout k vojenským prostředkům.¹⁰⁷

Stavové přísně dbali, aby co nejméně překračovali příslušné mandáty. Proto se nekonaly jejich krajské sjezdy. Na začátku dubna nekatolíci získávali lepší pozice díky diplomatické podpoře ze zahraničí, dobře připraveným a zorganizovaným vojskům a stále platnému termínu sněmu na 4. května, který se měl uskutečnit bez povolení císaře, nehledě na zákon zakazující jeho konání.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 58-60.

¹⁰⁸ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 53-57.

Na začátku května se do Prahy začali sjíždět stavové v počtu, že k tomu podobného za paměti naší se nic nespátřilo, jak poznamenal Budovec ve svém diáři. Když však 4. a 5. května žádali nejvyšší úředníky a císaře, aby jim zjednali jiné místo k jejich shromáždění, nedočkali se odpovědi. Společný odchod na Novoměstskou radnici se stal velkolepou politickou manifestací, která přihlížejícím z oken paláců Pražského hradu naháněla hrůzu. Do čela jednání byl 5. května postaven rozhodný Václav Budovec z Budova a sněmovní zasedání bylo zahájeno.¹⁰⁹ I když Rudolf II. sněm zakázal, sešli se stavové ve velkém počtu a ještě jednou se zavázali vzájemnou přísahou jednat společně jako jeden muž.¹¹⁰

V reakci na novou situaci začal primátor Heidelius na Staroměstské radnici shromažďovat ozbrojence a tato aktivita se mu stala osudnou. Sněmující okamžitě ukončili jeho úřadování a demonstrovali připravenost jít do konfrontace. Ve městě se ihned začaly shlukovat davy ozbrojenců a situaci museli osobně uklidňovat nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka s Adamem z Valdštejna.

Další dny byly poznamenány napětím vyvolaným Lobkovicovými pokusy zastrašit účastníky a pražské obyvatelstvo. Na politické napětí reagovali obyvatelé města včetně nižších sociálních skupin a dramaticky se zvýšila hrozba vypuknutí nepokojů. Za této situace se stavům podařilo vymoci audienci, na níž 12. května císaři vysvětlili svůj postup a předložili přímluvné listy zaslané na podporu jejich požadavků protestantskými kurfiřty a Matyášem.

Veškeré úsilí stavů nyní směřovalo k povolení sněmu, neboť tudy vedla jediná cesta k prosazení požadavků, které měly vyústit v legální změny. Vládní strana s obnovením sněmu váhala a zvažovala jiná řešení. Na rychlý vojenský zákrok proti sněmujícím bylo již pozdě. V ulicích Prahy se pohyboval vysoký počet stavovských ozbrojenců. Tvořili je poddaní vrchností účastnících se sněmu

---

¹⁰⁹ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 60.

¹¹⁰ Hrejsa Ferdinand, *cit. dílo* (1917) s. 81.

i najatí žoldněři. Situace v Čechách se stala předmětem intenzivního zájmu celé Evropy. Převaha stavů byla očividná. Stále jasněji se ukazovalo, že Rudolf je v tomto konfliktu spíše trpným pozorovatelem, jehož jednání je ovlivňováno zákulisní politikou zájmových skupin, a pod tíhou událostí se pomalu začal klonit ke kompromisům.¹¹¹

Rudolfův strach z Matyáše začal převažovat nad ohledy na Lobkovice a zájmy jeho skupiny. Způsobil, že se názory tábora kolem Hradu začaly od konce května štěpit. Stavové s císařovými obavami kalkulovali a byli odhodláni požádat Matyáše o zásah, pokud Rudolf nebude chtít ustoupit. Jejich tlak byl úspěšný, neboť císař 20. května uveřejnil mandát, kterým svolal nový sněm. Slíbil, že sněm nerozpustí, dokud nebude článek o svobodě vyznání a další artikuly vyřízeny. K účasti na sněmu vyzval i zástupce královských měst, kteří se k jednání s omluvou za svou dosavadní pasivitu připojili. Začátek nového jednání poznamenal pozoruhodný jev. Během několika dní se sněmujícím ohlásila řada nejprve pražských a později i mimopražských staroutrakvistických kněží, kteří se přihlásili k České konfesi a požádali o ochranu stavů.

Panovníkův postoj byl zástupci stavů zkoumán s velkou pozorností. V této době se objevovaly opět zprávy o jeho nemoci, která se obvykle označovala jako melancholie. Jednalo se o apatii, kdy se Rudolf II. stranil lidí, trpěl záchvaty vzteku při kterých se vrhl na zem a svíjel se.¹¹²

Císař, veden kroky rozhodných katolíků, 5. června v nové rezoluci stavovské požadavky odmítl s tím, že náboženské poměry mají zůstat při starém, jako za doby Ferdinanda I. a Maxmiliána II. Stavové tomuto zvratu odmítali uvěřit a pojali podezření, že se na formulacích rezoluce podílel kancléř Lobkovic. Požádali jej, aby se od rezoluce buď distancoval, nebo se jednoznačně přiznal k autorství. Jeho mlčení posílilo nedůvěru stavů v obnovená jednání, a proto se

---

¹¹¹ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 61-62.

¹¹² Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 75-78.

rozhodli k razantnějším krokům. V odpovědi císaři oznámili úmysl domoci se svých požadavků defensí a zhotovili návrh majestátu na náboženskou svobodu, zakotvující reformu konsistoře a společně s univerzitou její převedení pod pravomoci defensorů.¹¹³ Na sobotu 13. června si vymohli slyšení, jež vedl Jáchym Ondřej Šlik. Předložil císaři návrh Majestátu, jehož podepsání od něho požadovali jako splnění svých žádostí. Aby stavovská delegace svému vystoupení dodala patřičný důraz, odmítla odložit zbraně. Katoličtí stavové přemlouvali císaře, aby odmítnul jejich návrh a nedal náboženskou svobodu většině národa, i když věděli, že je to ve prospěch celého národa, pro udržení klidu a míru v zemi.¹¹⁴

Císař byl takovou neúctou k sobě zcela konsternován a opustil audienční sál. První náznaky rozuzlení krize se nakonec objevily v souvislosti s iniciativou umírněných katolíků. V čele s Adamem ze Šternberka při separátním jednání protestantům přiznali právo na náboženskou svobodu, pokud nebude na újmu katolickému náboženství. Císař 20. června zopakoval své odmítavé stanovisko a nato stavové o tři dny později navrhli zvážít ustanovení direktorské vlády. V této chvíli již dění přerůstalo v otevřenou vzpouru, k níž se chtěli připojit i slezští stavové. Již na jaře 1609 odepřeli plnění daňových povinností a společný postup s Čechy se jim nyní jevil jako jediný možný politický tah. Pětadvacátého června spolu uzavřeli za účelem vzájemné obrany svých svobod spojení a ještě tentýž den nechali celé znění dohody vytisknout.¹¹⁵

Pod tlakem událostí se císař na poslední chvíli pokusil stavům nabídnout záruku náboženské svobody na základě České konfese, avšak ani tento návrh nebyl za daných okolností přijatelný. Následujícího dne stavové přečetli protestaci, opustili jednací sál a odebrali se na Staroměstskou radnici. Po souhlasu vyjádřeném se zřízením direktoria celým sněmem bylo z každého ze tří stavů zvoleno deset osob a Petru Vokovi z Rožmberka svěřeno čestné

---

¹¹³ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 62-64.

¹¹⁴ Hrejsa Ferdinand, *cit. dílo* (1917) s. 82.

¹¹⁵ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 64-66.

předsednictví direktoria. 26. června byly vydány Artikule o defensi. Jednalo se o dokument pro obhajování náboženských svobod. Mluví se zde o utlačování práv podobojí v posledních letech, jež nekatoličtí stavové nechtějí dále snášet a chtějí svobodně vyznávat své náboženství. Základem se měl stát berní zákon z roku 1596, podle kterého sněm jmenoval výběrčí pro výběr peněz do sbírky a ustanovení direktoria. Direktorium převzalo moc 27. června a ihned přešlo k rázným opatřením. Svolalo zemskou hotovost a vyhlásilo berní na úhradu výdajů s ní spojených. Svě jednání obhajovalo obranou zemských svobod. Velením nad vojenským sborem stavové pověřili Jindřicha Matyáše z Thurnu a Linharta Colonnu z Felsu.¹¹⁶

Doba, kdy bylo možné diplomatickými prostředky dosáhnout dohody skončila. Stavové se rozhodli nadále setrvat při svém konceptu Majestátu a prosadit jej za každou cenu. Na konci června císař již jen bezmocně sledoval spád událostí. Direktorium začalo verbovat sbor žoldněů o síle 3000 pěších a 1500 jezdců.

Také politici katolické strany radili začít s najímáním vojáků. Rudolf II. však cestu otevřeného střetu odmítl. Jeho tajný rada Ondřej Hannewald¹¹⁷ za stávající situace nabídl tři možnosti řešení. Prvním byl vojenský odpor, jehož výsledek pokládal za velmi nejistý, neboť stavové byli se svými přípravami mnohem dále, než jejich protivník. Druhá cesta spočívala v kladném vyřízení stavovských požadavků, ale k té Hannewald neradil, protože by mohla opozici povzbudit k dalším snahám o rozšíření jejího politického vlivu. Za třetí a z hlediska budoucího postavení Habsburků v monarchii, nejlepší možné řešení, Hannewald považoval Rudolfovu rezignaci na českou korunu ve prospěch arciknížete Matyáše.

---

¹¹⁶ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 88-96; Linhart Colona svobodný pán z Felsu (1565-1620), polním maršálem českého stavovského vojska.

¹¹⁷ Andreas Hannewaldt von Eckersdorf (1560-1622), rádce Rudolfa II.

Vidina odchodu do ústraní s předáním moci bratrovi Rudolfa ovšem znepokojovala mnohem více, než ohrožení rodové politiky, a proto jakékoliv jednání v tomto směru odmítl. Byla to tedy nakonec císařova nevraživost, která nebezpečně ohrozila politickou strategii celého habsburského rodu ve střední Evropě, neboť za dané situace nezbývalo nic jiného než ustoupit.

Za tohoto stavu věcí byli direktoři 29. června pozváni do domu nejvyššího purkrabího a jednání o Majestát vstoupilo do závěrečné fáze. Patrně zásluhou Adama ze Šternberka se podařilo Rudolfa vyprostit z vlivu katolických radikálů a přimět k ústupkům. Na základě stavu předloženého konceptu začaly práce na konečném znění dokumentu. Svoboda náboženského vyznání měla být nekatolíkům zajištěna Majestátem a ve zvláštním „porovnání“ upraven vztah mezi stranami. První dokument byl z velké části doslovně vyhotoven podle návrhu stavovských předáků, i když kancelář provedla řadu formálních a několik věcných úprav.¹¹⁸

Během závěrečných rozhovorů o pasážích, kde mohla vzniknout hrozba rozdílného výkladu, se pomalu začala rýsovat i podoba Porovnání. Tento dílčí dokument, bez něž by patrně jednání o Majestát nedospělo ke svému cíli, je třeba chápat spíše jako obranu katolíků a staroutrakvistů, kteří chtěli nadále zůstat pod správou pražského arcibiskupa, proti možným ústrkům ze strany podobojí. Dokument obsahoval panovnickovo povolení třem stavům a jejich poddaným, že mohou pokojně vyznávat Českou konfesi. Nekatoličtí stavové dále získali právo rozhodovat o obsazení dolní konzistoře a dostali do svých rukou pražskou univerzitu. Majestát povoluje zřízení sboru defenzorů o 24 členech, kteří mají dohlížet na dodržování všech ustanovení Majestátu.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 66-69.

¹¹⁹ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 102-108.

Ještě 8. července posílá Šternberk direktorům ke schválení konečné znění textu privilegia, připravené pro podepsání a zpečetění císařem. K tomu došlo 9. července roku 1609. Dokument vstoupil do dějin pod názvem Rudolfův Majestát. Císařovo rozhodnutí znamenalo v tomto okamžiku vítězství nekatolické opozice, která Majestát přijala s neskrývaným nadšením a národní hrdostí.¹²⁰ Dokument znamenal náboženskou rovnoprávnost a zákonnou ochranu nekatolíkům, kteří tehdy představovali více než 80 procent obyvatel Českého království a také katolíků.¹²¹

Jedinou změnu, kterou císař učinil oproti původnímu znění, byla změna slova evangelický na utrakvistický. Následně zástupci stavů vydali Porovnání, které podrobně vysvětlovalo podstatu a obsah obecných formulací Majestátu. Katolické a protestantské stavy si v něm navzájem zaručovaly, že si ve věcech víry nebudou překážet. Další podmínkou stavů bylo vydat Artykul o dání moci defensorům a písemný závazek, že ani sám císař, ani jeho nástupci nesmí stavům za jakékoli politické provinění konfiskovat majetek.¹²²

Jako všechny královské majestáty měl být i tento podepsán kancléřem a sekretářem české kanceláře, ale kancléř Zdeněk z Lobkovic a sekretář Jan Mencl¹²³ odmítli připojit svůj podpis na listinu, protože její obsah byl v rozporu s jejich náboženským myšlením. Až o dva dny později byl Majestát podepsán Adamem ze Šternberka a druhým sekretářem Pavlem Michnou a dokument vstoupil v platnost o několik dní později. 12. července se listina dostala do rukou stavů.¹²⁴ Stavové celé znění Majestátu dali okamžitě po udělení privilegia vytisknout a to jak v původním českém znění, tak v překladu do němčiny, který má funkci novinového letáku. Překlad je pozoruhodný tím, že v obou tiskových variantách Majestát nese datum 13. července.

---

¹²⁰ Thomson S. Harrison, *cit. dílo* (1943) s. 64.

¹²¹ Veselý Zdeněk, *cit. dílo* (1994) s. 158.

¹²² Svobodová Anežka, *Petr Vok z Rožmberka* (1985) Praha: Melantrich. s. 204-205.

¹²³ Jan Mencl z Kolsdorfu (1588-1648), šéf české královské kanceláře

¹²⁴ Krofta Kamil, *cit. dílo* (1909) s. 20.

Císař, přemožený stavovským odporem, doufal, že vydáním Majestátu opozice dosáhla svého cíle a že je čas rozpustit vojsko, zrušit direktorskou vládu a konečně přistoupit na projednávání propozice. Stavové však neponechali nic náhodě a čerstvě nabyté privilegium si hodlali řadou návazných kroků pojistit. Již 13. července potvrdili uzavření obranné smlouvy se Slezany, v níž se obě strany zavázaly vzájemnou vojenskou pomocí, pokud by došlo k novému ohrožení náboženské svobody.¹²⁵

Majestát byl 22. července vložen do desek zemských a 5. září i Porovnání. Oba dokumenty se staly zemským zákonem a jejich originály byly jako jiné důležité listiny Českého království uloženy na Karlštejně. Od příštího dne se začalo úřadovat podle nových pravidel a ihned na dalším sněmu byli zvoleni zástupci katolické a nekatolické strany. V první řadě byly odhlasovány tresty za porušení Majestátu a platnost dokumentu v ostatních zemí Koruny české.¹²⁶

Na konci července byla definitivně pozastavena činnost staré konzistoře. Utravisté se domluvili na společném uspořádání, které bylo ještě těsnější, než to z roku 1575. Dohodli se, aby ve společné nové konzistoři byl administrátor a 5 přisedících ze strany podobojí, 2 kněží a 3 profesori univerzity, aby tím chránili zájmy všech stran.¹²⁷

V srpnu byly částečně uspokojeny i požadavky Slezanů. Rudolf 20. srpna roku 1609 vydal další privilegium zaručující slezským stavům svobodu augsburského vyznání. V mnohém vycházelo ze záruk Majestátu. Luteráni, stavové i poddaní byli v celé zemi zrovnoprávněni s katolíky a mohli nerušeně provozovat náboženskou praxi. Obdrželi povolení výstavby nových kostelů i zřizování škol. Pádným důvodem pro císařův konečný souhlas s kompetencemi defensorů, k němuž došlo až 5. září, po šestitýdenním maratonu vyjednávání,

---

¹²⁵ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 69-72.

¹²⁶ Čechura Jaroslav, *cit. dílo* (2009) s. 113-117.

¹²⁷ Hrejsa Ferdinand, *cit. dílo* (1917) s. 83.

byla kromě vytrvalosti sněmujících i existence vojska, které stavové přes opakované výzvy nejvyššího purkrabího odmítali rozpustit. Vedle Majestátu a Porovnání důležitý dokument určující nové poměry v životě strany podobojí také obsahoval právo svolat kněžskou synodu, nebo sjezd strany podobojí, v případě závažného sporu nezávisle na královské vůli.

V sobotu 10. října došlo na pražské Staroměstské radnici k volbě defensorů. Předsedou defensoria se stal Jáchym Ondřej Šlik, který po krátké době, zřejmě pod vlivem luterských teologů a kvůli nedůslednostem v úředních povinnostech, odstoupil. Defensoři, mezi nimiž tvořili třetinu členů členové Jednoty bratrské, byli slavnostně uvedeni do úřadu 16. ledna 1610, kdy jim byla také vydána příslušná instrukce, schválená již ve druhé polovině října předcházejícího roku. Hlavním posláním defensora zůstával za běžných okolností disciplinární dohled nad konsistoří a univerzitou a hospodářská i personální správa univerzity. Protože odpor nesmiřitelných katolíků vůči úsilí stavů o legalizaci náboženské svobody vzbuzoval obavy z budoucích snah této strany o změnu situace a o vyvolání postihu účastníků zápasu o Majestát, rozhodli se stavové jistit dosažené výsledky ještě tzv. amnestií.

Nejvyšší zemské úřady a jejich nositelé, Slavata, Bořita i Lobkovic opakovaně odmítli cokoli podepisovat. Poslední pokus o změnu jejich postoje Budovec učinil 17. října, ale jeho přesvědčování nebylo úspěšné. V emotivním projevu prohlásil, že se tímto odmítnutím sami vystavují za zjevné nepřátele straně podobojí. Jednání o amnestii a spory ohledně jejího podpisu uzavřely hlavní fázi dramatu, ve kterém stavové přinutili císaře Rudolfa II. vydat privilegium, na jehož základě byla v Českém království právně zakotvena náboženská svoboda. Navrátili se k projednávání vydaných propozicí a doby hrozící vojenským konfliktem postupně vystřídalo rutinní sněmování.

Když tento dlouhý sněm dospěl ke svému závěru, stavové se na posledním zasedání 23. února 1610 s poděkováním za vykonanou práci obrátili nejen na Václava Budovce z Budova, ale také na nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, který svým umírněným postojem přijetí Majestátu umožnil.¹²⁸

Dá se říct, že nekatoličtí čeští stavové využili špatného vztahu Rudolfa II. s mladším bratrem Matyášem a vynutili si podepsání Majestátu a náboženských svobod se zárukou potvrzení Koruny české pro Rudolfa II. Na rozdíl od augsburského vyznání, které platilo v Německu, česká šlechta nemusela nutit své poddané ke stejnému vyznání. Další dokument, který doplňoval Majestát, tzv. Porovnání, umožňoval nekatolíkům k ochraně své víry volit 30 defenzorů a ponechat si vliv na konzistoř a Karlovu univerzitu, kde se mělo rozvíjet ideové a vzdělávací zázemí.¹²⁹

3.3. Nové uspořádání Čech

Po vydání Majestátu bylo vzápětí vymezeno, na koho se mandát o náboženské svobodě vztahuje. Jsou to všechny tři stavy podobojí i s městy a svými poddanými, kteří se hlásí k České konfesi předložené v roce 1575 císaři Maxmiliánovi II. Stavům podobojí předává se k opatrování dolní konsistoř a povoluje její obnovení kněžstvem příznávajícím se k uvedené konfesi. Skrze ni mohou stavové řídit jak české, tak německé duchovenstvo. Nekatolickým vrchnostem všech tří stavů, tedy i královským městům je výslovně povoleno stavět dle potřeby na svých panstvích nové kostely i zřizovat školy. Vrchnosti se tak dočkaly rozšíření patronátního práva. Majestát nařizoval, že nikdo ze stavů a z poddaných nemá být pro své vyznání svou vrchností, ani nikým jiným utiskován, nebo dokonce nucen k jeho změně. Jde o mnohem pokročilejší formu náboženské snášenlivosti, než jakou představovalo usnesení augsburského míru, neboť na rozdíl od něj Majestát do svobod výslovně pojímal i selský lid a

---

¹²⁸ Just Jiří, *cit. dílo*. (2009) s. 75-80.

¹²⁹ Veselý Zdeněk, *cit. dílo* (1994) s. 158.

řadil se tím v sociálním dosahu k nejšířěji formulovaným náboženským zákonům 17. století vůbec. Tento nebývale rozsáhlý přístup měl hluboké kořeny v české náboženské tradici, vyjádřené již v kompaktátech a v Kutnohorském míru z roku 1485. V závěrečných formulacích císař stavy podobojí ujišťuje, že je hodlá při všech nově udělených výsadách zachovávat a chránit, podobně jako chrání na základě augsburského míru protestanty v říši. Zároveň prohlašuje, že žádné další královské, ani jiné výnosy nesmí být s Majestátem v rozporu. Proto ruší i platnost všech předcházejících rozhodnutí a výnosů směřujících proti nekatolíkům.

Během práce na závěrečném znění Majestátu vzešel z katolické strany podnět k dohodě, která by upravovala vzájemné vztahy mezi stranou podjednou a podobojí. Iniciátorem jednání o tomto Porovnání, jak je výklad některých ustanovení Majestátu a konkretizace kompetencí nazýván, byl za stranu umírněných katolíků nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka. Za stranu nekatolických stavů se jej účastnil omezený a proměnlivý okruh osob. Vzájemné ujednání se mělo stát stabilizačním prvkem, který by do budoucna fixoval stav dosažený oběma stranami a zamezil dalším sporům. Porovnání bylo záchranou pro staroutrkvisty, s nimiž katolická strana nadále počítala, i když pro podobojí, přiznávající se k České konfesi, ztrácela jejich existence za nových poměrů smysl. Ujistění Majestátu o náboženské svobodě, určené nekatolíkům v Čechách, bylo třeba naplnit konkrétním obsahem a provést reformu institucí souvisejících se správou strany podobojí. Do péče stavů byla předána dolní konsistoř s povolením jejího obnovení. Instituce se měla stát vrcholným orgánem podobojích, a to jak luteránů různého ražení, tak více či méně zjevných kalvinistů. Měla spravovat i církevní záležitosti Jednoty bratrské. První návrhy na obnovu církevní správy předložili kněží podobojí stavům již 12. července roku 1609. Radili začít upevněním disciplíny a věroučné spolehlivosti kněžstva.

Jednání o novém uspořádání církevní organizace zahájili direktori 1. srpna svoláním komise. Účastnili se jí čtyři staroutrkvističtí kněží svčení arcibiskupem, kteří se přihlásili k České konfesi, čtyři bratrští kněží a biskupové,

pět duchovních ordinovaných na německých akademiích a čtyři profesoři pražské univerzity. Kněží se ale nebyli schopni dohodnout na ničem, ani na formalitách. Jednání se tedy museli ujmout stavové. Václav Budovec píše (se čtyřmi dalšími bratrskými šlechtici) 12. srpna Petru Vokovi z Rožmberka o rozdílných názorech a poukazuje na nekompromisní postoj zástupců Jednoty bratrské. Dokladem Rožmberkovy snahy o překlenutí rozporů mezi nekatolíky je i jeho finanční podpora trojímu německému vydání České konfese, které bylo roku 1609 realizováno v Amberku. Autorita rožmberského vladaře a Budovcova snaha všechny jednacích strany nakonec přiměla k ústupkům. Konečné znění smlouvy mezi utrakvisty a Jednotou bratrskou bylo představeno 22. srpna roku 1609 a přijato i přes odpor několika luteránů.

Ještě na konci září, kdy dohoda mezi nekatolíky spěla k završení, stavové nařídili, aby vrchnosti a kolátoři z celých Čech obeslali své kněžstvo k volbě nové konsistoře. To však nebylo dopřáno dlouhého života. Její konec spadá do počátků pobělohorské plošně prováděné rekatolizace. Císařský místodržící Karel z Lichtenštejna vydal 13. prosince roku 1621 mandát, kterým z Prahy vypověděl všechny nekatolické duchovní, kromě několika luterských. O pár dní později pražský arcibiskup zakázal v celých Čechách přijímání podobojí.

Vedle konsistoře byla na základě Majestátu stavům svěřena i univerzita. Aby defensoři mohli dbát o její rozkvět, bylo nutné provést celou řadu reforem a napravit její dlouhodobě zanedbávaný stav. Měli se také postarat o obnovení všech fakult, včetně teologické, neboť jedině tak se mohla univerzita stát skutečným intelektuálním centrem českých nekatolíků a výchovným ústavem utrakvistického duchovenstva. Realizaci těchto záměrů stály v cestě mnohé překážky, zejména nedostatek finančních prostředků, vyplývajících ze špatného hospodářského zázemí ústavu. K prvním krokům komise patřilo vyhotovení soupisu všech privilegií, revize univerzitního jmění a stavu kolejních knihoven. Poté byly předloženy první návrhy. V jejich rámci měly být zrušeny závazky univerzity vůči katolické církvi. Toto znamenalo odejmutí kancléřství pražskému

arcibiskupovi a přenesení úřadu na rektora, doposud vicekancléře. Plány na obnovu univerzity se začaly hroutit. K částečným úspěchům lze počítat zavedení pevného výukového řádu. K obnově vyšších fakult z důvodu nedostatečných finančních zdrojů nedošlo vůbec.

O rok později byla realizována reforma kolejního hospodaření, čímž byla uzavřena existence jednoho z posledních článků středověkého univerzitního zřízení. Ekonomická správa univerzitních záležitostí byla převedena do kompetence úřadu kvestora a profesorům odpadla povinnost spravovat hospodářskou agendu. Zároveň bylo přijato ustanovení, že rektorem se může stát i student ze šlechtického stavu. Defensoři předpokládali, že by tímto způsobem mohla být zajištěna přízeň některého z významných šlechtických rodů, která by se projevila hmotnou podporou univerzity. K těmto projevům přízně nedošlo a tak se univerzitní mistři vrátili k původnímu zvyku volby rektora z řád profesorů.

Datum 9. července roku 1609 se považuje za významný den v historii evropské snášlivosti. Rudolfův Majestát byl posledním pokusem vtisknout české nekatolické scéně (zdůrazněním společných znaků namísto rozdílu) nadkonfesní rozměr. Majestát je i ve svém sociálním dosahu, který počítá i s vyznáním poddaných, mimořádným dokumentem a předstihuje obdobné náboženské koncese doby. Jeho přijetí vyvolalo nadšení velké části nekatolické Evropy.¹³⁰

V Majestátu se uplatňuje demokratická tradice 15. století. Dává svobodu svědomí a víry všem, tedy i poddanému lidu. I tento moment je jedinečný. Právem bylo zdůrazňováno, že to byl nejdemokratičtější náboženský zákon v tehdejší Evropě vůbec. České stavy tu naznačily své představy o stavovském státě a jeho vztahu k poddaným. Stavovský stát zde nabízel společensky vyváženější řešení dalšího vývoje českého státu, než jaké představovala

---

¹³⁰ Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 82-95.

habsburská absolutisticko-katolická moc. Stavovská moc v něm zvítězila nad královskou. Historie jeho vydání císařem je i historií hlubokého pokoření a znevážení habsburské moci, které se vláda v Čechách zcela vymkla z rukou. Lze konstatovat, že císařovu ruku při podpisu Majestátu vedla ozbrojená ruka českých stavů. Jedině proto byl podepsán. To, že jednota stavů byla zachována a Majestát prosazen, je nepochybně jednou z největších zásluh Petra Voka, který svou autoritou a mocí přispěl ke sjednocení stavů.¹³¹

Uspořádání politicko-náboženských poměrů v zemích Koruny české počátkem druhého desetiletí 17. století způsobilo, že úspěchy stavovské opozice vytyčily hranice nábožensko-politickým plánům panovnického rodu. Blízká budoucnost ukázala, že naznačené roviny konfliktů, jak se promítly do zápasu o vydání Majestátu, skrývají mnohem vážnější hrozbu konfrontace.¹³²

Důsledky přijetí Majestátu Rudolfa II. zasáhly českou společnost jako celek. Ještě více vyostřily spory císaře s jeho bratrem Matyášem. Český panovník nedlouho poté sám zpečetil svůj osud tím, že požádal o pomoc svého mladého bratrance Leopolda, biskupa štrasburského a pasovského, aby vyslal vojsko do Prahy. Na začátku ledna roku 1611 pasovské vojsko vtrhlo do Prahy a zde obsadilo levý břeh Vltavy. Stavové se rychle sjednotili, obrátili se o pomoc na Matyáše a útok odrazili. Rudolf II. byl poté zbaven české koruny a Matyáš byl zvolen za nového českého krále. Rudolf II. pak brzy zemřel.

Jelikož neměl děti, české a moravské stavy souhlasili s jeho nástupcem Ferdinandem II., ale s podmínkou, že bude respektovat Rudolfův Majestát a zachová náboženské svobody na území Čech a Moravy ve starém znění. V otázce náboženské se Matyáš choval stejně jako ostatní Habsburkové a v roce 1612 začal pomalými kroky prosazovat zase katolicismus.¹³³

---

¹³¹ Svobodová Anežka, *cit. dílo* (1985) s. 205-209.

¹³² Just Jiří, *cit. dílo* (2009) s. 95.

¹³³ Burian Ilja, *cit. dílo* (1984) s. 17-20.

Po porážce českého stavovského povstání na Bílé Hoře Matyášův nástupce Ferdinand II. Majestát zrušil a uložil do dvorského archivu ve Vídni, odkud byl předán s ostatními listinami Československu v roce 1918.¹³⁴

---

¹³⁴ Veselý Zdeněk, *cit. dílo (1994)* s.158.

Závěr

Majestát Rudolfa II. byl největším vítězstvím českých „kacířů“ od doby husitské. Byl možným jen proto, že habsburská moc ve střední Evropě se dostala do hluboké krize a nemohla jeho realizaci zabránit.

Španělský dvůr i papežská kurie definitivně ztratily důvěru v Rudolfa II. a jeho politiku. Katolická strana v Říši rozpoznala, že císař není schopen obhájit její zájmy. V červenci roku 1609 se ustanovila tzv. katolická Liga a do čela tohoto vojenského svazku se postavil Maxmilián I. Bavorský, který byl jejím iniciátorem. S císařem v Říši už nikdo nepočítal a za této situace se aktualizovala protestantská Unie. Pět dní po podpisu Majestátu přijíždí do Prahy jako vyslanec Unie Kristián I. z Anhalt, aby předložil císaři její požadavky. Unie žádala dodržování říšské ústavy a požadovala i reformování celé císařovy pražské vlády, složené vlastně pouze z katolíků.

S odstupem času, lze konstatovat, že Majestát není namířen proti nikomu. Neomezuje práva katolíků, není plodem náboženské a politické nenávisti, ale naopak kodifikuje toleranci a vzájemné usmíření. V tehdejší Evropě byl něčím jedinečným, neboť vítězství té či oné strany obvykle končilo edikty, které omezovaly či, zakazovaly vyznání víry jiné, než té, která právě zvítězila.¹³⁵

---

¹³⁵ Svobodová Anežka, *cit. dílo* (1985) s. 211.

Summary

The Majesty of Rudolf II. was the biggest victory of Czech protestants Hussite period. It was possible only because the Habsburg power in central Europe fell into a deep depression and could not prevent its implementation. Later, it can be said that the Majesty is not directed against anyone. It doesn't limit the rights of Catholics, is not the result of religious and political hatred, but rather codifies mutual tolerance and reconciliation. In Europe at that time was something unique because the victory of one or another parties usually ended edicts which restrict or, prohibit confession of faith other than the one that just won.

Rudolfův Majestát

My Rudolf Druhý, z boží milosti volený římský císař, po všecky časy rozmnožitel Říše, a uherský, český, dalmatský, charvatský etc. král, arcikníže rakouský, markrabě moravské, lucemburské, a slezské kníže a lužický markrabě etc. k věčné paměti známo činíme tímto listem všem:

Jakož jsou toho všickni tři stavové království našeho Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí přijímající, věrní Naši milí, na sněmu, kterýž léta Páně tisícího šestistého osmého, již pominulého, v pondělí po neděli Exaudi na hradě pražském držán a téhož léta v pátek po památce svatého Jana Křtitele zavřen byl, při Nás, jakožto králi českém, toho se vší ponížeností, a poddaností snažně vyhledávali, aby při té obecní konfesí české kterouž někteří augšpurskou jmenují, na sněmě obecném léta tisícího pětistého sedmdesátého pátého sepsané a Jeho milosti císařské císaři Maxmiliánovi slavné a svaté paměti, pánu otci Našemu nejmilejšímu, podané (kteráž tak, jakž jsme toho jistou zprávu vzíti i také z psaní, vlastní rukou Jeho císařské milosti pana otce našeho nejmilejšího psaných, vyrozuměti ráčili, ano i některé hodné paměti při dckách zemských toho se vynašly, i hned tehdáž od Jeho milosti povolena byla), i při tom mezi sebou v předmluvě též konfesí obsaženém porovnání, ano také i při jiných svých, v témž sněmu zejména doložených a náboženství jich se dotýkajících žádostech zůstaveni byli, a též náboženství své křesťanské pod obojí volně a svobodně, bez překážky každého člověka, provozovati mohli, to vše aby od Nás jim stavům dostatečně potvrzeno bylo, jakž týž artikul a žádost jich, do dotčeného sněmu a týž sněm ve dcky zemské do kvaternu sněmův obecných zeleného léta tisícího šestistého osmého v pondělí po neděli Exaudi pod literou K. 8. slovo od slova vložený a vepsaný, to v sobě šíře obsahuje a zavírá: My pak nemoha na onen čas pro jiné veliké potřeby, pro kteréž tehdáž ten sněm rozepsán byl. kteréž žádného odkladu trpěti nemohly, toho potvrditi. odkladu do budoucího sněmu ke čtvrtku před svatým Martinem tehdáž nejprv příštím terminovaného, k dalšímu těch všech věcí zavírání jsme milostivě žádati a mezi tím, dokudž by koliv se to

tak na sněmu obecním nevykonalo, je stavy pod obojí, aby své náboženství volně provozovati mohli a do vyřízení a na místě postavení téhož artikule k žádným artikulům, což by tak v proposití od Nás stavům přednášeno bylo, přistupovati, je uvažovati, ani o nic jednati povinni nebyli, opatřiti ráčili, jakž táž milostivá žádost a opatření naše plněji svědčí. Podle kteréhožto předešlého zůstání sněmovního když sněm k témuž dni, totiž ke čtvrtku před svatým Martinem, položený z jistých příčin od nás odložen a potom jiný sněm ke dni outernímu po svatém Pavlu na víru křesťanskou obrácení mandátem naším rozepsán a na hrad pražský položen byl, a dotčení stavové pod obojí, podavše Nám znovu dotčené konfesí a snešení své společné, nepřestávali toho při Nás, jakožto králi a pánu svém, netoliko skrze své snažné poddané a ponížené prosby, ale i skrze znamenité a vzácné přímluvy vyhledávati, abychom k žádosti týchž stavův pod obojí. věrných a milých poddaných Našich, milostivě povoliti ráčili.

Majíce My to vše s nejvyššími ouředníky a soudci zemskými a radami Našimi království českého v Našem císařském a královském bedlivém uvážení, nepominuli jsme na poníženou a poddanou prosbu týchž pánův, rytířův, Pražan a jiných vyslaných z měst ze všech tří stavův království tohoto Našeho českého, pod obojí tělo a krev Pána Ježíše Krista přijímajících a k též konfesí se přiznávajících, věrných poddaných svých milých, všem třem stavům království tohoto věrným poddaným Našim sněm obecní ke dni pondělnímu po neděli, jenž slove Rogationum, jinak Křížová, léta tohoto tisícího šestistého devátého mandáty svými královskými rozepsati, na hrad pražský položiti a v týchž mandátích vůbec vyšlých mezi jinými toho zjevně doložiti, že při tomto sněmu ten artikul o náboženství k zavření, na místě a konci postavení, do proposití sněmovní položiti, a kterak by všickni i jeden každý obzvláště, jak strana pod jednou tak i pod obojí, a kteříž se k též konfesí, nám předešle od nich podané, přiznávají, náboženství své beze všech překážek a outiskův ode všech lidí buď duchovních anebo světských vykonávati mohli, je v tom náležitě opatřiti chtíti ráčíme, jakž tíž mandátové Naši, jichž jest datum na hradě pražském v sobotu po neděli Jubilate léta tohoto tisícího šestistého devátého v tom artikuli to v sobě

obsahují a zavírají.

K kterémužto obecnému, tak od nás rozepsanému sněmu, když jsou se všickni tři stavové poslušně a poddaně najíti dali, a My podle Naší milostivé zámluvy, v témž mandátu Našem doložené, jsme v proposití Naší sněmovní předně ten artikul o náboženství položiti ráčili, tu jsou často dotčení všickni tři stavové sjednocení pod obojí žádost svou předešlou v spisu, Nám od nich podaném, obnovili a za dostatečné opatření i jim toho dckami zemskými potvrzení poddaně prosili.

I chtěje My tomu, aby v tomto království mezi všemi třemi stavy, jakož s stranou pod jednou, tak i často dotčenou stranou pod obojí, všemi věrnými a milými poddanými Našimi, nyní i na budoucí časy všelijaká láska, svornost, pokoj a dobré srozumění k vzdělání a zachování obecného dobrého pokoje zůstávati, každá strana náboženství své, v kterémž se spasení svého důvěřuje, volně a svobodně bez utiskování a všech překážek jedni druhým provozovati mohla, a aby se (jakožto slušné jest) sněmovnímu snešení léta tisícího šestistého osmého učiněnému, i také tomu mandátu Našemu vůbec vyšlému (v kterémž jsme dotčené sjednocené stavy pod obojí, k též konfesí se přiznávající, za ty, kterýmiž jsou vždycky byli, totiž za Své věrné poslušné poddané pod milostivou ochranu Naši ke všem řádům, právům a svobodám tohoto království náležející, na kteréž se povinnost Naše královská, práva a zřízení zemská vztahují, vyhlásiti ráčili i nyní vyhlasujeme) zadosti stalo: prohlédajíce jakož k dotčeným znamenitým přímluvám, tak i k mnohým snažným prosbám týchž stavův pod obojí a k mnohým věrným a platným od nich Nám po všecken čas našeho šťastného nad nimi kralování v skutku prokázaným službám, z těch ze všech i jiných mnohých příčin s dobrým rozmyslem, Naším jistým vědomím, mocí královskou v Čechách, s raddou nejvyšších ouředníkův, soudcův zemských a radd Našich takto jsme ten artikul o náboženství při tomto nyní se na hradě pražském držícím obecném sněmě se všemi třemi stavy tohoto království ustanoviti, zavříti a je, stavy pod obojí, tímto majestátem Naším opatřiti ráčili a opatřujeme.

Předně jakož prve to zřízením zemským A.32, utvrzeno jest, co se víry dotýče, pod jednou způsobou a pod oběma, aby se neutiskovali, než spolu byli za jednoho člověka jako dobří přátelé, též strana strany aby nehaněla, to se při témž zřízením zemském v témž artikuli zouplna zůstavuje, a tím sobě oboje strany na budoucí časy zavázány jsou a býti mají, pod pokutami, týmž zřízením zemským vyměřenými.

A poněvadž strana pod jednou v tomto království náboženství své volně a svobodně provozuje a strana pod obojí, k též konfesí české se přiznávající, jí v tom žádné překážky neb vyměření nečiní, aby tehdy v tom rovnost zachována býti mohla: protož jim k tomu povolovati moc a právo dávati ráčíme, aby i často dotčení sjednocení stavové pod obojí jakž stav panský, rytířský, tak i Pražané, Horníci a jiná města s lidmi poddanými jich, a sumou všickni, kteří se koliv k dotčené konfesí české, někdy slavné a svaté paměti císaři Maximiliánovi, panu otci našemu nejmilejšímu, při sněmě obecním léta tisícího pětistého sedmdesátého pátého a nyní znovu Nám podané, (při kteréž je milostivě zůstavovati ráčíme) přiznali a přiznávají, žádného nevymíňující, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí podle též konfesí a svého mezi sebou učiněného porovnání a sjednocení, volně a svobodně všudy a na všelikém místě provozovati a vykonávati, při víře a náboženství svém, též i při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest anebo od nich nařízen bude, pokojně zanechání býti mohli, a to až do křesťanského dokonalého obecného porovnání o náboženství v svaté Říši. A kompaktáty, již prve na sněmu obecním léta tisícího pětistého šedesátého sedmého minulými a z privilegium zemského i jinde vypuštěnými, se spravovati povinni býti nemají, nejsou a nebudou.

Dáleji také týmž stavům pod obojí tuto zvláštní milost činiti a jim, všem třem stavům pod obojí, k též konfesí se přiznávajícím, konsistoř pražskou dolejší v moc a opatrování jejich zase dávati a k tomu milostivě povolovati ráčíme, aby tíž sjednocení stavové pod obojí touž konsistoř kněžstvem svým podle též konfesí a snešení svého obnoviti a též kněžstvo, jak české tak německé, podle ní řídití dáti anebo řízené své kolatury bez všelijaké překážky arcibiskupa pražského

anebo kohožkoliv jiného dosazovati, přijímati; nicméně i akademii pražskou, od starodávna straně pod obojí náležející, kterouž jim stavům se vším jejím příslušenstvím tolikéž v moc jejich milostivě dávatí ráčíme, tak aby ji muži hodnými a učenými osazovati, dobré chvalitebné řády nařizovati a nad tím obojím z prostředku svého jisté osoby za defensory naříditi mohli. Mezi tím pak, dokudž by se toho koliv od nich nevykonalo, mají nicméně tíž stavové pod obojí všichni při tom, což svrchu psáno jest, aby náboženství své volně a svobodně všudy provozovati mohli, zouplna zanechání býti.

A kolikkoliv osob tíž sjednocení stavové pod obojí z prostředku svého za defensory nad touž svou konsistoří a akademií pražskou z společného svého snešení ze všech tří stavův v rovném počtu nařídí a je Nám, jakožto králi a pánu svému, zejména poznamenané podají, chceme a máme ty všecky osoby, kteréž Nám tak poznamenané podány budou, žádného z nich nevypouštějíc, a mimo tu povinnost, kteráž jim od stavův svěřena bude, jim žádných jiných povinností neb instrukcí nevydávajíc, ode dne podání Nám téhož poznamenání ve dvou nedělích pořad zběhlých k tomu potvrditi a je za takové defensory vyhlásiti. Pakli bychom pro jiná zaneprázdnění Naše neb jakékoliv jiné příčiny v tom času svrchu oznámeném jich potvrditi nemohli a nepotvrdili, tehdy mají předce nad tím obojím za defensory zůstati, to vše řídití a konati moc jmíti, jakoby od Nás k tomu potvrzení a vyhlášení byli. A umřel-li by kdy který z nich, tehdy na místo toho z světa sešlého tíž stavové pod obojí při tehdáž nejprv příštím sněmě budou moci jiného k těm živým pozůstávajícím voliti a přidati. Což se i na časy potomní vždycky způsobem svrchu psaným jakož od Nás, dědicův Našich a budoucích králův českých, tak i od nich, stavův a defensorův, řídití a konati má.

Jestliže by také kdo z týchž sjednocených všech tří stavův tohoto království pod obojí mimo ty kostely a chrámy boží, jichž v držení jsou a kteříž jim prvé náležejí (při nichž pokojně zůstaveni a zanechání býti mají) ještě buď v městech, v městečkách, vesnicích aneb kdekoliv jinde chtěl nebo chtěli víceji chrámův neb kostelův k boží službě aneb také školy pro vyučování mládeže vystavěti dáti: toho jakož stav panský, rytířský, tak Pražané, Horníci a jiná města,

všickni společně, i jeden každý obzvláště, volně a svobodně každého času učiniti moci bude a budou, bez překážky každého člověka všelikteraké.

A jakož v nejedněch městech Našich královských i Jejím milosti císařové, jakožto králové české, z obojího náboženství, totiž pod jednou a jich, pod obojí, pospolu bydlejí, protož tomu obzvláště chtějí a o tom poroučeti ráčíme, aby pro zachování lásky a svornosti každá strana náboženství své volně provozovala, kněžími svými se řídila a spravovala, a jedna strana druhé v jejím náboženství a řádích žádného vyměřování nečinila, provozování náboženství, mrtvých těl v kostelích a na krchových pochovávání a zvonění nebránila.

Také již po dnešní den žádný jak z vyšších svobodných stavův, tak ani města, městečka i také sedlský lid od vrchností svých, ani žádného jiného duchovního ani světského člověka nemají a nemá od svého náboženství odtiskován a k náboženství strany druhé mocí ani nižádným vymyšleným způsobem přinucován býti.

A že to vše, což svrchu psáno, od Nás pro zachování lásky a svornosti věrně míněno a nařízeno jest: protož přiříkáme slovem Svým královským, že tíž všickni sjednocení tři stavové království Našeho českého pod obojí, k též konfesí české se přiznávající, nynější i budoucí potomci jich při tom při všem, což se svrchu píše, od Nás, dědicův Našich i budoucích králův českých zouplna, v celosti, bez přerušení zůstaveni a chráněni býti mají; nebo je také v tom ve všem při tom pokoji v svaté Říši o náboženství, jenž religionsfryd slove, učiněném, jakožto přední oud svaté Říše zůstavujeme a zanecháváme, v čem se jim nemá od Nás, dědicův našich a budoucích králův českých, ani od žádného jiného duchovního ani světského člověka překážky žádné činiti na časy budoucí a věčné.

A proti tomuto vejš dotčenému o náboženství učiněnému pokoji a jich stavův pod obojí, od Nás stálému opatření žádná poručení a nic takového, což by jim v čem nejmenším překážku aneb změnění toho učiniti mohlo, od Nás, dědicův Našich i budoucích králův českých ani od žádného jiného vycházeti ani

přijímáno býti nemá; a byť pak i vyšlo neb od kohokoliv přijato bylo, tehdy nemá to moci žádné míti, ani v té věci co buď právně anebo bez práva více souzeno aneb vyřknuto býti.

Za kteroužto příčinou předešlá všelijaká proti dotčené straně pod obojí a kteříž se k též konfesí české přiznávají, odkudkoliv vyšlá poručení a mandáty vyzdvihovati, mořiti, kaziti a v nic obracovati ráčíme, tak že to vše i nynější a předešlé jich stavův při Nás potvrzení téhož artikule vyhledávání, a cožkoliv mezitím až posavad se zběhlo, není a býti nemá jim všem třem sjednoceným stavům tohoto království společné i obzvláště k nižádné ouhoně a újmě jich dobrých pověstí a jakékoliv obtížnosti. Což jim také od Nás i budoucích králův českých ničímž zlým spomínáno a zjinačováno býti nemá, nyní i na časy budoucí a věčné.

Přikazujíce všem nejvyšším ouředníkům, soudcům zemským a radám svým, též všem stavům a obyvatelům tohoto království, věrným milým nynějším i budoucím, abyšte je pány, rytířstvo, Pražany, Horníky i všecka města, všecky tři stavy tohoto království, se všemi lidmi poddanými jich, a sumou všecku stranu pod obojí, k též konfesí české se přiznávající, při tomto Našem opatření a majestátu ve všech jeho artikulích, zněních a sentenciích zůstavili a chránili, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti nedopouštějíte, pod uvarováním hněvu a nemilostí Naší. A kdožby se čeho toho koliv buď z duchovních anebo světských lidí k přerušení tohoto majestátu dopustil. máme a povinni býti ráčíme s dědici a budoucími králi českými a s stavy tohoto království, k takovému každému jakožto k rušiteli obecného dobrého pokoje hleděti a stavy při tom chrániti a obhajovati, tak i tím vším spůso bem, jakž artikul v zřízení zemském o obhajování země, řádu a práva vyměřuje.

Naposledy přikazovati ráčíme větším i menším ouředníkům desk zemských království Našeho Českého, aby pro budoucí pamět tento majestát Náš na relacích sněmovní, kteráž při tomto sněmě ode všech tří stavův tohoto království ke deskám zemským učiněna býti má, ve dcky zemské vložiti a vepsati,

a potom tento originál k jiným svobodám neb privilegiím zemským na Karlštejn položiti dali.

Tomu na svědomí pečeť Naší císařskou k tomuto listu a majestátu Našemu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na hradě Našem pražském ve čtvrtek po svatém Prokopu, leta ráně tisícího šestistého devátého, a království Našich Římského třicátého čtvrtého, Uherského třicátého sedmého a Českého též třicátého čtvrtého.

Rudolf.

Adamus de Sternberg,

supremus burggravius Pragensis.

Ad mandatum Sacrae Caesareae Majestatis proprium:

Paulus Michna.¹³⁶

---

¹³⁶ Doskočil Karel, *Listy a listiny z dějin československých* (1938) Praha: Archiv České koruny. s. 62-67.

Seznam literatury:

Burian Ilja. *Rudolfův Majestát*. Praha: ČCE, 1984.

Buchmann Adolf. *Osterreichische reichsgeschichte*. Prag: Druck und Verlag von Rohlíček und Sievers, 1904.

Čechura Jaroslav, Hlavaček Milan, Maur Eduard, Mikulec Jiří. *Královská trilogie*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISDN 978-80-7360-634-3.

Čechura Jaroslav. 5.5.1609, *Zlom v nejdelším sněmu Českých dějin*. Praha: Havran, 2009. ISDN 978-80-86515-91-5.

David Zdeněk. *Nalezení střední cesty Liberální výzva Římu a Lutherovi*. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-369-8.

Doskočil Karel, *Listy a listiny z dějin československých*. Praha: Archiv České koruny, 1938

Evans R.J.W. *Rudolf II. a jeho svět*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISDN 80-2040590-9.

Hrejsa Ferdinand. *Dějiny křesťanství v Československu*. Praha: ČCE, 1950.

Hrejsa Ferdinand. *Česká reformace*. Praha: R. Vilémek, 1917.

Janáček Josef. *Rudolf II. a jeho doba*. Litomyšl: Paseka, 1997. ISBN 80-7185-119-1.

Janáček Josef. *Pád Rudolfa II*. Praha: Brána, 1995. ISDN 80-85946-13-0.

Just Jiří. *Rudolfův Majestát*. Praha: Havran, 2009. ISND 978-80-86515-92-2.

Krofta Kamil. *Majestát Rudolfa II*. Praha: Historický klub, 1909.

Krofta Kamil. *Dějiny Československé*. Praha: Sfinx, 1949.

Krofta Kamil. *Malé dějiny Československé*. Praha: AKC, 1931.

Kučera Jan. *8.11.1620, Bílá hora, O potracení starobylé slávy české*. Praha: Havran 2003. ISDN 80-86515-24-9.

Molnár Amedeo, *O České konfesi z r. 1575*, in: *Křesťanská revue*, roč. 40, č.2/1973.

Pánek Jaroslav. *Petr Vok z Rožmberka*. Praha: Vyšehrad, 2010.
ISDN 978-80-7429-008-4.

Pekař Josef. *Dějiny československé*. Praha: Akropolis, 1991.

Rezek Antonín. *Sborník historický*. Praha: Ottovo nakladatelství, 1884.

Říčan Rudolf. *Od úsvitu reformace k dnešku*. Praha: YMCA, 1948

Říčan Rudolf, *O České konfesi z r. 1575 in Křesťanská revue*. roč. 42, č. 7-8/
1975.

Svobodová Anežka. *Petr Vok z Rožmberka*. Praha: Melantrich, 1985.

Thomson, S. Harrison. *Czechoslovakia in European History*.
New Jersey: Princeton New Jersey, 1943.

Vokolek Václav. *Český Krumlov. Město mystické růže*. Praha: Eminent, 2008.
ISBN 978-80-7281-323-0.

Vorel Petr. *Páni z Pernštejna*. Praha: Rybka publishers, 2012.
ISBN 978-80-87067-21-5.

Vorel Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2005.
ISBN 80-7185-648-7.

Veber Václav, Hlavačák Milan, Vorel Petr, Polívka Miroslav, Wihoda Martin,
Měřínský Zdeněk. *Dějiny Rakouska*. Praha: Lidové noviny, 2010

Veselý Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria publishing,
1994. ISBN 80-85605-95-3.

Winter Zikmund. *Život církevní v Čechách*. Praha: Česká akademie císaře
Františka Josefa, 1895.

Encyklopedie a slovníky

Ottův naučný slovník. 22. *díl*. Praha: Ottovo nakladatelství, 1904.